

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет

Кафедра українознавства

КУЛЬТУРОЛОГІЯ
Методичні рекомендації для
семінарських занять та самостійної роботи
здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр»
за спеціальністю 162 «Біотехнології та біоінженерія»

Миколаїв – 2020

УДК 130.2:168.522

К-90

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету ННІ економіки та управління Миколаївського національного аграрного університету від 27 лютого 2020 року, протокол № 7.

Укладачі:

Т.В.Березовська - канд історичних наук, доцента кафедри українознавства.

Рецензенти:

Ханстантинов В.О. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету

Макарчук С.С. – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Миколаївської філії Київського національного університету культури

© Миколаївський національний аграрний
університет ,2020

Зміст

Вступ	4
Модуль I Основи теорії культурології та культура Давнього часу.....	6
Тема 1. Культура як наука і навчальна дисципліна	6
Тема 2. Генезис культури	15
Тема 3. Культура цивілізації Стародавнього Сходу	23
Тема 4. Антична культура	31
Модуль II Західнохристиянська і східнохристиянська культура в епоху Середньовіччя і Ренесансу. Доба бароко та Просвітництва	37
Тема 1. Культура Середніх віків: Візантія, Європа, слов'яни, Русь (V-XVст.)	37
Тема 2. Культура епохи Ренесансу (кінець XIII -XVIст.)	46
Тема 3. Культура доби бароко та Просвітництва (XVII-XVIIIст.)	53
Модуль III Культура XIX століття. Визначні феномени, художні течії та стилі	69
Тема 1. Головні напрями розвитку західноєвропейської культури XIX ст.	69
Тема 2. Українське національно-культурне відродження (XVIII- поч. XX ст.)	82
Тема 3. Культура Новітнього часу	102
Теми для самостійної роботи студентів.....	116

Вступ

Навчально-методичні рекомендації мають допомогти здобувачам вищої освіти денної форми навчання у самостійній роботі з опанування предметом „Культурологія”.

Мета вивчення дисципліни -раціональне засвоєння здобувачами вищої освіти інтегральної культури народів світу, розкриття її багатства через призму національної культури як домінуючої складової, усвідомлення тієї незаперечної істини, що тільки діалог світових культур дозволяє досягнути глибини і особливості національної культури.

В результаті вивчення культурології здобувач вищої освіти повинен знати і володіти такими поняттями: методологічні основи культури; стародавня культура; культура Середньовіччя і Відродження; культура в період нової і новітньої історії, а також загальні поняття і визначення основних категорій культури, закономірності виникнення, розвитку, функціонування і трансформації культур різних регіонів і епох, їх наступність та взаємозв'язок, основні положення і принципи законодавства України про культуру, суть і відмінності сучасної культурної політики і політичної культури.

Методичні рекомендації дають можливість ознайомитися з основним змістом тем, запропонованих до вивчення і розподілених за модулями:

Модуль I – Основи теорії культурології та культура Давнього часу

Модуль II – Західно-християнська і східно-християнська культура в епоху Середньовіччя і Ренесансу. Доба бароко і Просвітництва.

Модуль III – Культура ХХ ст. визначні феномени, художні течії та стилі.

Відповідно до тематики модулів складено плани семінарських занять. До кожної із тем студентами запропоновано теми рефератів та література. Для перевірки засвоєння матеріалу у методичних рекомендаціях є також тестові завдання.

Для контролю знань застосовується рейтингова система оцінювання знань. Здобувачі вищої освіти виконують різні види робіт. До обов'язкових форм належить: робота на лекції, відповіді здобувачів вищої освіти на семінарах, виконання тестових та контрольних робіт, написання та захист рефератів, складання здобувачами вищої освіти заліку. До додаткових робіт належить: наукова робота здобувача вищої освіти з дисципліни, участь в олімпіадах та студентських науково-практичних конференціях., виконання творчих робіт, самостійне складання завдань та презентацій.

На допомогу здобувачам вищої освіти у додатках запропоновано найменування тем, які вивчаються, а також форми поточного і підсумкового контролю відповідно до кредитно-трансферної системи:

Модуль I Основи теорії культурології та культура Давнього часу

Тема 1 Культурологія як наука і навчальна дисципліна

Основний зміст теми

Поняття про культурологію. Розвиток поняття „культурології” в історії суспільної думки. Напрямки досліджень в українській культурології:

- 1) традиційний історичний напрямок;
- 2) філософія культури;
- 3) соціологія культури.,
- 4) Сутність культурології

Еволюція поглядів на культуру.

Основний зміст культури за Цицероном. Поняття культури в епоху Середньовіччя. Глибший зміст поняття культури в епоху Відродження та Просвітництва. Осмислення суперечностей буржуазної культури і цивілізації. Сучасний підхід до культури як складного суспільно-історичного явища.

Поділ культури на матеріальну і духовну. Відносність такого поділу. Єдність матеріальної і духовної культури як складових частин та їх інтеграція.

Два рівні в структурі культури: особистісний і суспільний.

Поділ культури за організаційними формами її існування (форми-держава, церква, школа).

Функції, які виконує культура у суспільному житті:

- а) пізнавальна функція (культура розкриває перед людиною досягнення людства в історичному пізнанні світу);
- б) світоглядна функція (культура проявляється в тому, що вона синтезує в цілісну: завершену форму всю сукупність чинників духовного світу особи-пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінних, вольових);
- в) комунікативна функція (передача історичного досвіду поколінь через механізм культурної спадкоємності та формування на цій основі різноманітних способів і типів спілкування між людьми);
- г) оцінно-нормативна функція (реалізується через систему цінностей і норм, які служать регуляторами суспільних відносин, культурно-духовними орієнтирами на певному етапі розвитку суспільства);
- д) інтегративна функція (виражається в здатності об'єднувати людей незалежно від їх світоглядної й ідеологічної орієнтації, національної приналежності у певні соціальні спільноти, а народи – у світову цивілізацію).

Існування традиційної культури у традиційних суспільствах Південної Америки, Африки, Австралії. Основні її риси. Особливості сучасного типу культури (США, частина країн Європи).

Основні поняття для засвоєння теми:

Антропологія- наука про походження, поведінку, фізичний, соціальний і культурний розвиток людини.

Артефакт- створений людиною, суспільством продукт культури.

Архетип- прообрази, вроджені психічні структури, які є результатом історичного розвитку людини.

Етос- загальнена характеристика культури шляхом системи цінностей і поведінкового кодексу.

Контекст- загальні соціокультурні умови, що дають змогу виявити смисл людської життєдіяльності.

Культурна конфігурація- унікальна композиція зв'язків культурних елементів у системі певного історико-культурного типу.

Культурна система- впорядкована сукупність культурних елементів, яка характеризує унікальність певного історико-культурного типу, що історично склалася у практиці та свідомості певної людської спільноти.

Культурологія- наука, яка вивчає ціннісно-сміслові аспекти культури.

Ментальність- світосприйняття, яке формується на глибокому психічному рівні індивідуальної або колективної свідомості, сукупність психологічних, поведінкових настанов індивіда або соціальної групи.

Синергетика- міждисциплінарний науковий напрямок, який. Формує уявлення про альтернативність і не лінійність шляхів розвитку систем, здатних до самоорганізації.

Смисли культурні- ідеаціональні конструкти, які є значеннями для людини культурних об'єктів як знаків.

Універсалії культурні- інваріантна система понять осмислення світу, притаманна всім культурам і визначена базисними потребами людини.

Проблемні запитання та завдання

- З якими дисциплінами пов'язана культурологія?
- У чому виявляється інтегративність культурологічного знання?
- Що є предметом культурології як науки?
- Які науки утворюють систему культурологічного знання?
- Що таке універсальна картина світу?
- Яке місце культурологічного підходу в контексті сучасних трансформаційних процесів у освіті?
- У чому полягає сутність психологічної концепції культурологічного аналізу?
- Що таке архетипи?
- У чому полягає світоглядне значення концепції А. Тойнбі?
- Дайте свою оцінку ігровій концепції культури.

Семінар №1

Культурологія як наука і навчальна дисципліна

План

1. Культурологія як навчальна дисципліна.
2. Витоки культури, її місце та роль в історії людства.
3. Поняття і сутність культури.
4. Функції культури.
5. Основні концепції культури та їх сутність.

Теми для рефератів

1. Феномени культури як інформаційно-семіотична модель.
2. Національні моделі світу і людини.
3. Статус культурології та їх взаємовідносини з іншими науками.
4. Проблеми соціокультурної динаміки і культурогенезу.

Тестові завдання

1. Предметом культурології є:
 - а) історичний аспект культури;
 - б) загальні закономірності розвитку культури;
 - в) комунікативний аспект культури;
 - г) ціннісно-смісловий аспект культури;
 - д) морфологічний аспект культури.
2. Метод ідеальних типів належить культурологу:

- б) М. Веберу;
- в) М. Бахтіну;

г) П. Сорокіну;

д) Ж. Дерріда.

3. Уявлення про культуру як живий організм із відповідним функціональним зв'язком усіх його компонентів лежить в основі концепції:

а) еволюційної;

б) психологічної;

в) соціологічної;

г) функціональної;

д) теологічної.

4. Поняття культури та цивілізації ототожнював:

енглер;

б) Г. Гегель;

в) Е. Тейлор;

г) Г. Гессе;

д) А. Тойнбі.

5. Поняття колективного несвідомого уведене в культурологію:

а) А. Тойнбі;

б) З. Фрейдом;

в) К. Юнгом;

г) Е. Фроммом;

д) Ж. Лаканом.

6. Англійський культуролог Е. Тейлор розумів культуру як:

а) природу, перетворену діяльністю людини;

б) сукупність знань, вірувань, мистецтва, моралі, законів, звичаїв, засвоєних людиною;

в) сакральну творчість;

г) послідовність стадій розумового розвитку людини;

д) систему норм і заборон індивідуальної свободи людини.

7. Ідея того, що культура виникає з гри, належить:

изинзі;

б) Г. Спенсеру;

в) Л. Уайту;

г) З. Фрейду;

д) К. Юнгу.

8. Представниками структуралізму є:

а) Г. Спенсер, Е. Тейлор, Дж. Фрезер;

б) З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм;

в) М. Вебер, П. Сорокін, К. Ясперс;

г) К. Леві-Строс, Ю. Лотман, М. Фуко;

д) М. Бердяєв, А. Тойнбі, Т. де Шарден.

9. Архетипи — це:

а) типи архаїчної культури;

б) типи мисленнєвої діяльності;

в) типи первісних структур свідомості;

г) типи над реальності;

д) типи структур культурного організму.

10. Соціологічна концепція не прийнятна для культуролога:

бера;

б) Ж. Лакана;

в) П. Сорокіна;

г) Е. Фромма;

д) К. Ясперса.

11. Російський соціолог П. Сорокін розглядає культуру як:

культуру, перетворену діяльністю людини;

- б) сукупність знань, вірувань, мистецтва, моралі, законів, звичаїв, засвоєних людиною;
- в) систему цінностей;
- г) послідовність стадій розумового розвитку людини;
- д) систему норм і заборон індивідуальної свободи людини.

12. Французький антрополог К. Леві-Строс розглядає культуру як:

- а) сукупність знакових систем і культурних текстів;
- б) сукупність знань, вірувань, мистецтва, моралі, законів, звичаїв, засвоєних людиною;
- в) систему цінностей;
- г) послідовність стадій розумового розвитку людини;
- д) систему норм і заборон індивідуальної свободи, людини.

13. Ідея того, що символічне знання оберігає цілісність індивідуального соціокультурного розвитку людини, належить:

- а) З. Фрейду;
- б) К. Леві-Стросу;
- в) К. Юнгу;
- г) М. Веберу;
- д) А. Тойнбі.

14. Історично першою концептуальною парадигмою культурології є:

- а) функціональна;
- б) еволюційна;
- в) психологічна;
- г) соціологічна;
- д) структуралістська.

15. Ідея того, що культура ґрунтується на примушенні та забороні потягів, належить:

- а) М. Бердяєву;
- б) К. Юнгу;
- в) Е. Фромму;
- г) З. Фрейду;
- д) М. Веберу.

27.

Творчі завдання

1. *Ознайомтесь з однією з праць видатних культурологів. Визначте її концептуальні засади. Охарактеризуйте провідні ідеї. Викреслити зайве.*

Культурологія — наука про закони колективного існування людей; культурологія — наука про закони природи і суспільства; культурологія — наука про ціннісно-смісловий зміст людського життя; культурологія — наука про закони психічної діяльності людини; культурологія — наука про національні особливості культурного буття людей; культурологія — наука про історичну динаміку фундаментальних принципів життєдіяльності людини і суспільства.

2. *Розділити на дві частини.*

Духовно-ціннісний досвід, управління, космізм, розум, технологічність, дух, маса, органічність, урбанізм, творча діяльність особистості, матеріально-технічний досвід, цивілізація, еліта, механістичність, гуманістичність, форма соціальної організації життя, культура, співробітництво.

3. Розділити на дві частини.

Міра, містична єдність, "аполонічне", трагіко-героїчне, раціональне, спокій, ірраціональне, ілюзійно-оптимістичне, "діонісичне", безмірність, порушення спокою, індивідуальність.

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.:навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. ГриценкоТ.В. Культурологія: навч посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. _Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Тема II. Генезис культури

Основний зміст теми

Генезис культури. Концепція В.Розіна про процес передачі й закріплення інформації на рівні комунікації. Семіотичний процес у культурі. Розвиток культур у межах окремих культур, а також при зміні однієї культури іншою.

Міфологічна модель світу. Первісна культура. Міфологічне мислення первісної людини. Визначення культурології за А.Радугіним міфу як способу людського буття і світовідчуття. Світ архаїчної людини. Особливості одягу. Архітектурні форми тієї доби.

Людина в первісній культурі. Колективізм. Причини відсутності зображення первісної людини. Тварини - найголовніша тема первісної творчості. Єдність внутрішнього і зовнішнього світу первісної людини. Тодішні ритуальні дієства. Твердження Ю.Павленка про основні шляхи розвитку землеробсько-скотарської культури. Колективні форми землеробства на Близькому Сході. Кочівницький шлях соціокультурного розвитку. Доба „неолітичної революції”. Зміни у мистецькій творчості давньої людини. Створення цілісних композицій. Орнаментальні композиції.

Основні поняття для засвоєння теми

Анімїзм - одна з форм релігії, пов'язана з вірою в одушевленість усіх предметів та явищ.

Архетип - прообрази, вроджені психічні структури, які є результатом історичного розвитку людини.

Культурогенез - процес зародження культури людства, пов'язаний зі становленням і розвитком знаряддевої, комунікаційної та семантичної діяльності.

Магія - сукупність обрядових дій, пов'язаних із вірою в можливість впливу на навколишній світ.

Міф - спосіб світовідчуття, що інтерпретує універсум як одухотворений.

Орнамент - візерунок, побудований на ритмічному чергуванні зображальних елементів, один з основних способів відтворення космічного порядку.

Профанне - світоглядна категорія, яка виділяє в міфологічній і релігійній свідомості сфери буття, що об'єднують природний і соціальний світи.

Сакральне - світоглядна категорія, яка виділяє сфери буття, що сприймаються як відмінні від буденної реальності, особливо ціннісні, священні.

Світове дерево (гора) - сутнісний компонент міфологічного космічного устрою, який об'єднує світ небесний (горній), земний (дольний), підземний (хтонічний).

Синкретизм - первісна не розчленованість; в архаїчній культурі - синкретизм діяльності і мислення.

Табу - сукупність заборон у санаралізованій системі цінностей.

Тотемізм - комплекс вірувань, пов'язаний з уявленнями про спорідненість людини і тотема (тварини-предка, покровителя).

Час міфічний – сакральний час, невідкорений законам історичного часу; локалізований у міфах.

Язичництво – тип культури, специфічною рисою якого є відсутність духовного універсалізму.

Проблемні запитання та завдання

- У чому сутність проблеми культурогенезу?
- Охарактеризуйте світосприйняття архаїчної людини.
- Що таке міфічна модель світобудови?
- Назвіть причини появи міфологічного світосприйняття.
- Як у міфах представлена міфічна історія світу?
- Відшукайте в українському мистецтві, народній творчості образи, що символізують світове дерево.
- Яке місце посідає ритуал в житті первісної людини?
- Як означається буття людини в архаїчному світі?
- Порівняйте уявлення людини про себе в первісній та сучасній культурах.
- Які риси первісної культури властиві сучасній цивілізації?

Семінар №2

Генезис культури

План

1. Антропо- та соціокультурогенез первісності.
2. Міфологічна модель світу. Міфомодель слов'янського світу.
3. Людина в архаїчній культурі.

Теми для рефератів

1. Первісні примітивні вірування.
2. Міфологічне світосприйняття первісної людини.
3. Вчені-культурологи – дослідники архаїчної культури.

Тестові завдання

1. Модель часу, втілена в структурі слов'янського святилища:
 - а) позачасова;
 - б) хронотопна;
 - в) циклічна;
 - г) спіральна;
 - д) лінійна.
2. У православ'янській культурі домінують уявлення:
 - а) позапросторові;
 - б) позачасова;
 - в) просторові;
 - г) часові;
 - д) просторові-часові.
3. Світоmodell архаїчного мисливця:
 - а) антропоморфна;
 - б) теоцентрична;
 - в) структурована;

- г) хаотична;
 - д) антропоцентрична.
4. Свідомість архаїчної людини:
- а) антропоморфна;
 - б) натурфілософська;
 - в) міфологічна;
 - г) персоналістична;
 - д) планетарна.
5. Культурогенез пов'язаний передовсім з :
- а) трудовою діяльністю;
 - б) кооперативною діяльністю;
 - в) аналітичною діяльністю;
 - г) знаковою діяльністю;
 - д) художньою діяльністю.
6. Спосіб осмислення навколишнього світу в архаїчній культурі:
- а) анімізм;
 - б) тотемізм;
 - в) фетишизм;
 - г) магія;
 - д) політеїзм.
7. Світоmodell архаїчного землероба:
- а) антропоморфна;
 - б) теоцентрична;
 - в) структурована;
 - г) хаотична;
 - д) антропоцентрична.
8. Модель часу, притаманна первісним мисливцям:
- а) хвильова;
 - б) хронотопна;
 - в) циклічна;
 - г) спіральна;
 - д) лінійна.
9. Палімпсест – це спосіб віддзеркалення моделі часу:
- а) лінійної;
 - б) хронотопної;
 - в) циклічної;
 - г) хвильової;
 - д) спіральної.
10. Архаїчній архітектурі не належить:
- а) мегаліт;
 - б) кромлех;
 - в) дольмен;
 - г) неоліт;
 - д) менгір.
11. Лінійна модель часу збереглась в архаїчній культурі:
- а) землеробів Середземномор'я;
 - б) рибалок Середземномор'я;
 - в) землеробів півночі Африки;
 - г) землеробів Близького Сходу;
 - д) кочівників Близького Сходу.
12. Релігія, пов'язана з вірою у зв'язок людини з твариною:
- а) фетишизм;

- б) анімізм;
- в) магія;
- г) тотемізм;
- д) політеїзм.

13. Культ надприродної сили неживих предметів:

- а) тотемізм;
- б) фетишизм;
- в) анімізм;
- г) політеїзм;
- д) магія.

14. Не розрізнення первісною людиною внутрішнього і зовнішнього світу проявляється в :

- а) тотемізм;
- б) фетишизм;
- в) політеїзм;
- г) магії;
- д) формалізм.

15. Для осмислення первісної людини характерна:

- а) релігійність;
- б) філософічність;
- в) міфологічність;
- г) утилітарність;
- д) естетичність.

Творчі завдання

1. *Відшукайте в українському мистецтві, народній творчості образи, що символізують світове дерево.*
2. *Порівняйте уявлення людини про себе в первісній та сучасній культурах.*
3. *Відшукайте в українському мистецтві, народній творчості образи, що відображають модель циклічного часу.*
4. *Оцініть різні погляди на міфологізацію української соціокультурної свідомості. Обґрунтуйте вашу позицію щодо цієї проблеми. Що може виступити в ролі українського міфу?*

„Одностаїно прийнята населенням України ідея незалежного розвитку як такого, що миттєво веде до процвітання, досить швидко була зруйнована”.

„Певно, ніякі об’єктивні фактори, що свідчать, що рівень життя в Україні не знижується, не впливають на людську свідомість так, як міфологія, закладена комуністичним суспільством”.

„На українському матеріалі до сьогодні не існує національного міфу. Ми оголосили себе нацією. Ми створили державу, не створивши вихідного додержавного міфу. Подивимось, що у нас претендувало на статус державного – та ж сама козацька ідея, або козацький міф”.

„Міф повинен базуватись на певному архетипі ... Наприкінці, наприклад, архетип „драконоборця”. Класичний приклад – Борис Єльцин під час осади Білого дому. Це безстрашний герой, що перемагає в ім’я народу чудовисько. Архетип „трікстера” – чарівливого авантюриста, на кшталт Остапа Бендера або барона Мюнхгаузена. Цей архетип блискуче розіграний Володимиром Жириновським. Вакантні архетипи „Мудрого Старця” і жіночий „Великої Матері” (Індіра Ганді, Беназір Бхуту). В Україні поки що немає політика, який поклав в основу свого образу архетип”.

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. Гриценко Т.В. Культурологія: навч. посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.Цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Тема 3 Культура цивілізації стародавнього сходу

Основний зміст теми

Давньосхідна модель світу. Виникнення культури шумеро-аккадського Дворіччя та Давнього Єгипту (IV тис. до н.е.). Грандіозність архітектури давньосхідної культури та досягнення в науці, ремеслах, землеробстві тощо. Давньосхідні міфи про походження світу.

Одна з найдавніших цивілізацій Стародавнього Єгипту. Періодизація історії стародавньої держави. Обоженювання єгиптянами природи та земної влади. Одне із сімох чудес стародавнього світу – піраміди. Розквіт храмового будівництва. Досягнення єгиптян в різних галузях науки: математики, фізики, хімії, медицини. Різноманітна за жанрами єгипетська культура.

Месопотамська цивілізація. Розвиток прадавніх міст-держав Ур, Урук, Кім, Ніппур та ін. Важливі відкриття шумерів: колесо, клинописне письмо, кольорове село і т.п. Розвиток науки, астрономічних досягнень. Досконалість архітектури та скульптури. Література стародавньої держави, епічні легенди.

Культура Індії. Розквіт індійської культури в епоху „Рігвед”. Поділ суспільства на касты. Центральне місце релігії у культурі Індії. Особливості архітектури. Роль великого шовкового шляху для розквіту індійської культури.

Китай – країна стародавньої цивілізації. Збагачення китайцями світової науки та культури (винайдення компаса, спідометра, сейсмографа, книгодрукування). Розвиток таких наук: астрономії, хімії, фармакології, медицини. Архітектурні досягнення. Особливе місце каліграфії, живопису, поезії у китайському мистецтві.

Основні поняття для засвоєння теми

Агон - змагальність, одна з основних етичних категорій давньогрецького суспільства.

Герой - смертна людина, дії якої спрямовані на підкорення хаосу.

Калокагатія - естетичний ідеал гармонії духовного і фізичного в людині.

Канон - сукупність правил, яка визначає ідеальність образу.

Космос - модель буття, яка виступає образом впорядкованості світу.

Логос - першооснова буття в його впорядкованості та закономірності; раціональна діяльність розуму, спрямована на усвідомлення системності й гармонійності світу.

Ордер архітектурний - принципи співвідношення елементів архітектурної конструкції; в античній традиції сформувалися ордери дорійський, іонійський та коринфський.

Пластичність - домінанта тілесної, об'ємної форми в культурній традиції.

Поліс - корпорація вільних громадян, в якій статус члена колективу обумовлений правом на частину суспільної властивості.

Феномен влади-власності - обумовленість соціального; статусу індивіда його місцем у суспільній ієрархії.

Циклічний час - час, в якому немає руху вперед, відбувається повернення до того, що було, і немає відмінності між минулим, теперішнім, майбутнім, які зливаються в конкретному досвіді людини.

Проблемні запитання та завдання

- Що є спільного і відмінного у світомоделях Месопотамії і Давнього Єгипту?
- Якою є модель часу в давньосхідних культурах?
- Як усвідомлює себе людина в давньосхідних культурах?
- Порівняйте ідеал людини в культурах Давнього Сходу й античності.
- Чому в античній традиції втілювався героїчний тип краси?
- Спробуйте пояснити особливу увагу давньоримської традиції до теми метаморфоз.
- Дайте моральну оцінку "героїчній етиці".
- У чому виявляє себе вплив античної традиції на формування системи західних цінностей?

Семінар №3

Культура цивілізації Стародавнього Сходу

План

1. Світоглядні та художньо-естетичні особливості культури Месопотамії та Єгипту.
2. Людина в давньосхідних культурах.
3. Особливості культури Стародавньої Індії та Китаю.

Теми для рефератів

1. Шумери як родоначальники всієї вавілонської культури.
2. Мистецтво стародавніх єгиптян.
3. Ідеологія й культура Давнього Китаю.
4. Релігійно-філософські течії у духовній культурі Індії.

Тестові завдання

1. Світо модель Давнього часу:
 - а) позапросторова;
 - б) позачасова;
 - в) просторова;
 - г) часова;
 - д) просторово-часова.
2. Зміст давньоєгипетського канону зображення людини:
 - а) тілесність;
 - б) духовність;
 - в) вічність;
 - г) конечність;
 - д) ірраціональність.
3. Ідеал людини в культурі Давнього Сходу:
 - а) універсал;
 - б) мислитель;
 - в) страстотерпець; г) раб; д) герой.
4. Давньоримська культуроутворююча ідея:
 - а) космічність;
 - б) державність;
 - в) індивідуальність;
 - г) антропоцентричність;
 - д) антропоморфність.
5. Людина в культурі Давнього Сходу:
 - а) дієва;

- б) персоналістична;
 - в) родова;
 - г) суперечлива;
 - д) раціональна.
6. Вислів: "Наш космос став видимою живою істотою" належить культурі:
- а) античній;
 - б) середньовічній;
 - в) ренесансній;
 - г) новій;
 - д) новітній
7. Передньоазійська культура має орієнтацію:
- а) потойбічну;
 - б) трансцендентну;
 - в) небесну; .
 - г) земну;
 - є) поліфонічну.
8. Концептуальна характеристика античного типу культур;
- а) державність;
 - б) персоналістичність;
 - в) естетизм;
 - г) пластичність;
 - д) духовність;
9. Давньогрецька світо модель:
- а) антропоморфна;
 - б) соціальна;
 - в) державна;
 - г) персоналістична;
 - д) антропоцентрична.
10. Вислів: "Твоя душа просвітлена і твоє ім'я живе у вічності. Ти так завжди поза загибеллю" належить культурі:
- а) Давнього Єгипту;
 - б) Передньої Азії;
 - в) Давнього Китаю;
 - г) Давньої Японії;
 - д) Давньої Індії.
11. Особливою рисою давньосхідних суспільств є:
- а) демократичність;
 - б) відкритість;
 - в) закритість;
 - г) кастовість;
 - д) динамічність.
12. Стан душевного спокою і непохитності в античному етосі називається:
- а) апатією;
 - б) аскетизмом;
 - в) аморфністю;
 - г) альтруїзмом;
 - д) атараксією.
13. Давньоєгипетській культурі не належить такий культурний елемент:
- а) агон;
 - б) піраміда;

- в) храм;
- г) зикурат;
- д) канон.

14. Давньоєгипетська культура порушує образотворчий канон за правління фараона:

- а) Рамзеса;
- б) Ехнатона;
- в) Хатшепсут;
- г) Ментухотепа;
- д) Аменемхета.

15. Феномен "влади-власності" притаманний культурам:

- а) давньосхідним;
- б) середземноморським;
- в) первісним;
- г) ренесансним;
- д) новітнім.

Творчі завдання

1. *Викреслити зайве.*

Релігійна культура, шумеро-вавилонська культура, політична культура, ренесансна культура, художня культура, молодіжна культура, наукова культура, економічна культура.

2. *Викреслити зайве.*

Китайська цивілізація, індійська цивілізація, єгипетська цивілізація, давньогрецька цивілізація, персидська цивілізація, давньоримська цивілізація, іудейська цивілізація.

3. *Викреслити зайве.*

Химера, Цербер, Геракл, Лернейська гідра, Медуза Горгона, Німейський лев, Тіфон, Сфінкс.

4. *Викреслити зайве.*

Альтаміра, печера, менгір, портрет, Пантеон, зикурат, форум, кромлех, рука, письменство, купол, Парфенон, палеоліт, амфітеатр, Збруцький ідол, дольмен, Ляско, палімпсест, коло, усна творчість.

5. *Розділити на дві частини.*

Мисливство, кромлех, космос, печера, землеробство, родове суспільство, "макарони", хаос, світове дерево, полігамне суспільство.

6. *Який з текстів належить до культури Передньої Азії, який — до культури Давнього Єгипту? Обґрунтуйте вашу позицію. Яку ціннісну домінанту кожної з культур представлено в текстах?*

а) Хто, мій друже, до небес вознісся?

Тільки боги з Сонцем будуть вічно,

А людина — на рахунку всі її роки.

Щоби не робила — вітер все!

б) Смерть стоїть сьогодні переді мною,

Як пахощі лотосів,

Як відчуття людини, що сидить на березуп'яніння...

Як небо, що очистилось від хмар.

Смерть стоїть сьогодні переді мною,

Як відчуття людини, що бажає знову побачити свій дім,

Після того, як довгі роки вона провела у полоні.

7. *Який домінантний образ людини постає в цьому фрагменті вавилонського тексту*

"Розмови господаря зі своїм рабом"? Аргументуйте свою позицію прикладами з інших творів давньосхідної культури.

„- Погодься зі мною, рабе! - Так, господарю мій, так!

Жінку я покохаю! — Кохай, господарю, кохай!

Той, хто її кохає, забуде печаль і незгоди нехай!

- Ні, рабе мій, о ні! Я жінку не покохаю!

- Не кохай, господарє мій, не кохай!

Жінка — то яма, лабети і пастка,

Жінка — то гострий клинок, що горло мужчини проб'є".

8. У своєрідному зразку давньоєгипетської автобіографічної літератури "Розповідь Сінухета" помітне постійне звертання до інформації такого плану:

"Я був супутником, що завжди йшов за своїм господарем, слугою царського гарему в государині, обласкавлений милістю дружини царя Сенусерта Нефру високоповажної".

Що ми дізнаємося про пріоритети життя давнього єгиптянина? Знайдіть підтвердження, цього в інших видах творчості Давнього Єгипту.

9. Знайдіть відповідності між візуальним канонм зображення людини і тим поетичним, яке знаходимо в давньоєгипетських "Текстах пірамід":.

"Ти (померлий) входиш і виходиш з радісним серцем, проникаєш у місця піднесені... Судини твого тіла наповнюються, твоя душа просвітлена й ім'я твоє зкиве у вічності. Ти такий завжди, поза загибеллю".

У чому смисл давньоєгипетського антропологічного канону?

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.:навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. ГриценкоТ.В. Культурологія: навч посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Тема 4. Антична культура

Основний зміст теми

Давньогрецька культура. Роль своєрідної рабовласницької демократії та розвиток культури. Людина – головний об'єкт і зміст грецької культури. Ранні філософські системи Піфагора, Демокріта, Геракліта та ін. Матеріалістичне філософське вчення та ідеалізм. Класичні зразки архітектури та скульптури Греції. Неповторна грецька поезія та драма.

Культура Стародавнього Риму. Вплив грецької культури на розвиток римської. Літературні зразки. Архітектурні досягнення (пам'ятники архітектури: Колізей, Пантеон). Розвиток санітарії, гігієни, права. Розквіт мистецтва та театру.

Кіммерійська культура на теренах України (2800-1200 рр. до н.е.). Головні її компоненти: декоративно-прикладне мистецтво та кам'яне різьбярство.

Інтеграція культури кіммерійців у культуру скіфів. Особливості скіфської культури. Скіфська космогонія (система уявлень про Всесвіт). Міфологія скіфської культури. Воєнізований характер культури скіфів. Художня творчість народу.

Взаємозв'язки еллінської та скіфської культур.

Сарматська культура. Особливості зброї та одягу сарматів. Поховальні обряди сарматів, їх подібність до скіфських.

VIII – кінець VI ст. до н.е. – період Великої грецької колонізації. Побудова грецьких міст-держав: Ольвії, Херсонесу, Пантікапею та ін. Величність культури цих міст. Світове значення античної культури. Її роль в розвитку європейської культури. Антична спадщина - основа культури Візантії та Близького Сходу.

Основні поняття для засвоєння теми

Античний (від латинського *antiguus*) – „давній”, введено італійськими діячами епохи Відродження для греко-римської культури.

Еллінізм – період в історії Східного Середземномор'я, Передньої Азії і Причорномор'я завоювань Александра Македонського (4 ст. до н.е.) до 30-х рр. 1 ст. н.е.

Комедія – драматичний твір веселого характеру, часто з висміюванням негативних явищ у побуті чи суспільному житті.

Трагедія – драматичний жанр, для якого характерні гострота й непримиренність зображуваних конфліктів.

Історіографія – наукова дисципліна, яка вивчає історію історичної науки.

Проблемні запитання та завдання

- Які причини породили відмінність космогонічних моделей у давньогрецькій і давньоримській традиціях?
- Порівняйте ідеал людини в культурах Давнього Сходу й античності.
- Чому в античній традиції втілювався героїчний тип краси?
- Спробуйте пояснити особливу увагу давньоримської традиції до теми метаморфоз.
- Дайте моральну оцінку "героїчній етиці".
- Порівняйте ідеал людини в давньогрецькій та давньоримській культурних традиціях.
- У чому виявляє себе вплив античної традиції на формування системи західних цінностей?

Семінар №4

Антична культура

План

1. Культура Стародавньої Греції: логос, чуттєвість, гармонія.
2. Культурний феномен еллінізму: космополітизм та індивідуалізм (остання третина IV ст. до н.е. - I ст. до н.е.).
3. Традиції та спадкоємність культури Стародавнього Риму.
4. Українська культура на перехресті скіфо-сарматського та античного світів.

Теми для рефератів

1. Наукові досягнення давньогрецької цивілізації.
2. Людина в античній культурі.
3. Римське право: загальна характеристика та значення.
4. Давньогрецька література та театр.
5. Скіфська та сарматська культура.
6. Культура Ольвії.

Тестові завдання

1. Грецька культура виникла:
 - а) 2,5 тис. років тому;
 - б) ваш варіант відповіді;
 - в) 3,5 тис. років тому.
2. У Греції склався державний устрій:

- а) монархічний;
 - б) республіканський;
 - в) ваш варіант відповіді.
3. Перше місто світового значення в історії людства, яке перейняло естафету від шумерської цивілізації:
- а) Афіни;
 - б) Рим;
 - в) Вавілон.
4. Автором великих поем “Іліади” та “Одіссеї” був:
- а) Гесіод;
 - б) Гомер;
 - в) Алкей.
5. Вірші сповнені гіркою іронією, нарікань на невблаганну долю писав:
- а) Алкей;
 - б) Тіртеї;
 - в) Архілох.
6. Розквіт Афіни пов'язаний з ім'ям громадського діяча:
- а) Перикла;
 - б) Геродота;
 - в) Софокла.
7. Монументальна грецька скульптура виникає у :
- а) VII ст..
 - б) VI ст..
 - в) V ст.
8. З епохою архаїки пов'язане виникнення:
- а) фізики;б) хімії;в) філософії.
9. До семи чудес світу, споруджених в Греції, належить:
- а) Храм Гери;
 - б) Храм Аполлона;
 - в) Храм Афродіти.
10. Вчений, що довів теорему про рівність відрізків:
- а) Піфагор;
 - б) Евклід;
 - в) Фалес.
11. Герой Троянської війни, в якого була вразливою п'ята:
- а) Гектор;
 - б) Ахілл;
 - в) Паріс.
12. Який період називають “зоряним часом” Еллади:
- а) класичний;
 - б) архаїчний;
 - в) гомерівський.
13. Столиця Еллади:
- а) Олімпія;
 - б) Дельфи;
 - в) Афіни.

Творчі завдання

1.Розділити на дві частини.

Свобода волі, монотеїзм, цілісність світу, герой, духовність, лінійний час, ідол, Середньовіччя, зовнішнє, подвиги, двосвітність, тілесність, коловий час, страстотерпець, Давній

час, особистісність абсолюту, політеїзм, внутрішнє, фаталізм, видіння, ікона, космологічність абсолюту.

2. *Розділити на дві частини.*

Феодальне володіння, Кельнський собор, стіна, фаблію, вітраж, брутальність форм, собор Нотр-Дам ла Гранд у Пуатьє, Реймський собор, романіка, Вестмінстерський палац, ірраціональність простору, героїчний епос, фреска, XI— XIIст., собор Нотр-Дам у Парижі, каркас, "Трістан та Ізольда", "Пісня про Роланда", лондонський Тауер, земне тяжіння, XIII—XIVст., Пізанська башта, готика, потворність земного буття людини, витонченість форм, собор св. Марка у Венеції, осяйність людини духовним горінням, місто.

3. *Як розуміє Вергілій у поемі „Енеїда” історичну місію Риму? Чому саме так? Яким чином це позначилося на специфіці давньоримської культурної традиції?*

Інші майстерніш, ніж ти, відливатимуть статуї з міді,
З мармуру теж, я гадаю, різьбимуть лица живії,
Краще в судах промовлятимуть, краще далеко від тебе
Викреслять сферу небесну і зір кругове обертання,-
Ти ж пам'ятай, громадянине римський, як правити світом,-
Будуть мистецтва твої: у мирі тримати народи,
Милувать щедрих підданців і вкрай довойовувать гордих.

4. *Чому став можливим такий світоглядний песимізм, який прочитується в текстах римського імператора Марка Аврелія?*

„Час людського життя – мить; його сутність – вічна течія, відчуття – напевне, будова всього тіла – тлінна; душа – хитка; доля – загадкова; слава – недостовірна. Одним словом, все, що стосується тіла, подібне до потоку, що стосується душі – до сновидіння й думу. Життя – боротьба й мандри чужиною; посмертна слава – забуття. Що може вивести на шлях?”

5. *Як передано в „Оді до Торквата” поета Горация світовідчування римлянина? Яким постає за цим текстом уявлення про час, притаманне давньоримській традиції?*

Вес на землі перемінне – так кажуть нам роки текучі
Й сутність померклого дня.
Тільки повіє весною, і літо уже на порозі;
Літо перейде – і глянь:
Осінь розписала овочі стиглі: за осінню слідом
Мертва ступає зима.
Місяця круг защербиться і знову пливе, повновидний,-
Смертним віднови нема.
В темнім житлі, де владика Еней, де Анка і Гостілій,-
Будем ми – порох і тїнь.
Хто тобі скаже – докинуть до інших могутні безсмертні
Ще один, завтрашній день?
Тож потішай свою душу! Не хочеш, то візьме нащадок
Спадки незбуті твої.

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури XXст.:навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. ГриценкоТ.В. Культурологія: навч посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім..Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.

7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.: Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.: Знання-прес, 2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л. Шевнюк.-К.: Знання-прес, 2004.

Модуль III Західнохристиянська і східнохристиянська культура в епоху Середньовіччя і Ренесансу. доба бароко та Просвітництва

Тема I Культура Середніх віків: Візантія, Європа, слов'яни, Русь (V – XV ст.)

Основний зміст теми

Відмінності між східною та західною церквою середньовічного суспільства. Економічна та адміністративна влад церкви в Західній Європі. Роль візантійської церкви в середньовічному суспільстві, підпорядкування світській владі імператора і слугування державним інтересам. Спадкоємний зв'язок системи освіти з античністю. Розвиток шкіл вищих ступенів. Провідна роль богослов'я, логіки. Середньовічна університетська наука. Розвиток природничих наук, математики, астрономії, медицини. Література – важливий елемент середньовічної культури. Біблейські сюжети у театральному мистецтві. Романський стиль в архітектурі, виникнення і розповсюдження готичного стилю.

Східні слов'яни. Проблема їх походження в історіографії. Археологічні знахідки. Матеріальна культура слов'ян V-VI ст. Матеріальна культура східнослов'янської спільності в ранньому середньовіччі. Містобудування у східних слов'ян. Слов'янські релігійні вірування, обряди, звичаї та традиції.

Рівень культурного розвитку Київської Русі у IX–XII ст. основа господарського життя русичів. Внутрішня та зовнішня торгівлі. Розвиток товарно-грошових відносин. Виникнення та розквіт давньоруських міст. Давнє звичаєве право.

Первісні вірування русичів. Утвердження християнства та його вплив на розвиток культури. Розвиток наук та культури. Створення слов'янської азбуки. Найдавніші книги „Остромирове євангеліє”, „Узборники” князя Святослава Ярославовича. Твори природничого та географічного характеру.

Літописання. Іпатіївські збірники літописів та ін. Руська література, її публіцистична спрямованість. Найдавніші пам'ятки літератури: „Слово про закон і благодать”, „Повчання Володимира Мономаха своїм дітям”. Перлина давньоруської літератури – „Слово о полку Ігоревім”.

Розвиток храмобудівництва. Десятинна церква в Києві, Спасо-Преображенський собор у Чернігові, Софіївський собор. Іконопис, фресковий розпис та мозаїка. Руські іконописці Григорій та Аліпій. Виникнення книжкової мініатюри.

Вступ Київської Русі в період феодальної роздробленості. Негативні наслідки цього прогресу. Церковно-релігійні мотиви літератури. „Києво-Печерський Патерик” – твір повчальної літератури та розповіді про київське світське і духовне життя. Найбільш відомий твір „Київський Псалтир”, літописання, Київський літопис, Галицько-Волинський літопис. Поява нових форм історичних творів: сімейні та родові хроніки, військові повісті.

Зростання нових міст. Монументальне будівництво храмів. Храм Федорівського монастиря, церква Богородиці Пирогощі на Подолі та ін. Розвиток іконопису. Іконографія св. Бориса і Гліба.

Негативний вплив монголо-татарської навали на розвиток культури Київської Русі.

Основні поняття для засвоєння теми

Єресь – відхилення від затвердженої церквою доктрини у питаннях догматики і культу у добу Середньовіччя.

Іконостас – перегородка з рядами ікон, що відділяє вівтар від основної частини православного храму.

Літописи – історичні твори Давньої Русі, в яких розповідалося про події та факти за роками.
Схоластика – середньовічна „шкільна філософія”, представники якої прагнули раціонально обґрунтувати і систематизувати християнське віровчення.

Ікона – образ сакрального світу, який за допомогою оберненої перспективи відображає відношення „горнього” і „дольного” світів.

Проблемні запитання та завдання

- Охарактеризуйте соціокультурну ситуацію в середньовічній Європі.
- Як виникла і чим займалася інквізиція?
- Які фактори формують феномен європейської культури?
- Порівняйте світоглядний комплекс східноєвропейської та західноєвропейської культур.
- У чому своєрідність середньовічного світобачення?
- Яка роль карнавалу в структурі середньовічної культури?
- Порівняйте романський і готичний стилі.
- Спробуйте зіставити риси античного і середньовічного ідеалів людини.
- У чому полягають гуманістичні ідеали давньоукраїнського іконопису?
- Охарактеризуйте християнський храм як модель світобудови.
- Якою є художня концепція гуманізму?

Семінар №5

Культура середніх віків

План

1. Духовно-культурна спадщина Візантійської імперії.
2. Європейська культура епохи середньовіччя.
3. Культура та дохристиянські вірування давніх слов'ян.
4. Культура Київської Русі.

Теми для рефератів

1. Особливості суспільно-філософської думки Середньовіччя.
2. Християнство та культурне піднесення України-Русі.
3. Іконописна творчість давньоруських майстрів.
4. „Повість врем'яних літ” – видатна пам'ятка стародавньої Русі.
5. „Слово о полку Ігоревим” – перлина давньоруської літератури.

Тестові завдання

1. Модель часу, втілена у структурі давньоукраїнського храму:

- а) позачасова;
- б) хронотопна;
- в) циклічна;
- г) лінійна;
- д) спіральна.

2. Персоналізм притаманний культурній ментальності:

- а) індійській;
- б) японській;
- в) арабській;
- г) російській;
- д) українській.

3. Співвідношення інтер'єру й екстер'єру в давньоукраїнському храму відображає його:

- а) тілесність;
- б) духовність;
- в) комічність;
- г) антропоцентричність;
- д) антропокосмічність.

4. Пряма перспектива як концепція світомоделі виникла в добу:
- а) архаїчну;
 - б) середньовічну;
 - в) ренесансну;
 - г) нову;
 - д) новітню.
5. Слова: „Я створив тебе ..., щоб ти без обмеження сам собі зробився творцем і сам собі зробився творцем і сам викував цілком свій образ” – були звертанням до людини доби:
- а) Середньовіччя;
 - б) Ренесансу;
 - в) бароко;
 - г) класицизму;
 - д) реалізму.
6. Православний храм:
- а) антропоморфний;
 - б) антропоцентричний;
 - в) антропокосмічний;
 - г) космоцентричний;
 - д) космологічний.
7. Слова: „якщо поглянути на наш світ з висоти небес, скількох лих сповнене життя людське: жалюгідне і брудне народження, юність, обважена тяжкою працею, сувора неминучість смерті, безліч нещасних випадковостей та негараздів” — можуть належати добі:
- а) Середньовіччя;
 - б) Південного Ренесансу;
 - в) Північного Ренесансу;
 - г) бароко;
 - д) романтизму.
8. Форма “перевертання” світу в середньовічній культурі:
- а) хорал; б) літургія; в) трувер; г) карнавал; д) мадригал.
9. Абсолют Середньовіччя:
- а) природний;
 - б) соціальний;
 - в) державний;
 - г) космологічний;
 - д) особовий.
10. У системі цінностей української культурної традиції домінують:
- а) розум;
 - б) серце;
 - в) воля;
 - г) дія;
 - д) недіяння.
11. Ідеальна особистість Середньовіччя:
- а) герой;
 - б) мислитель;
 - в) страстотерпець;
 - г) раб;
 - д) універсал.
12. Український культурний менталітет:
- а) патріархальний;
 - б) державницький;
 - в) персоналістичний;

- г) антиперсоналістичний;
 д) колективістський.
13. Просторове бачення світу топове для ментальної традиції:
 а) далекосхідної;
 б) східнослов'янської;
 в) південнослов'янської;
 г) північноєвропейської;
 д) південноєвропейської.
14. Домінанта слов'янського середньовічного міста:
 а) ратуша;
 б) собор;
 в) ратуша і собор;
 г) не ратуша;
 д) не собор.
15. Домінанта європейського середньовічного міста:
 а) ратуша;
 б) собор;
 в) ратуша і собор;
 г) не ратуша;
 д) не собор.

Творчі завдання

1. Викресли зайве

Соборність, інтер'єрність, іконостас, Візантія, ієрархічність, літопис, багаточисельність, орган, П'ятницька церква в Чернігові, лави, "світ у злі", шатро, антропоморфізм краму, башти, Давня Русь, Андрій Рубльов, церква Покрови на Нерлі, св. Софія в Константинополі, Феофан Грек, Дмитрівський собор у Володимирі, "Житіє протопопа Авакума"

2. Розділити на дві частини.

Портрет, феодал, пряма перспектива, антагонізм тіла і духу, ікона, раціоналізм, Середньовіччя, єдність тіла і духу, пісня, теоцентризм, клановість буття, буржуа, хорал, антропоцентризм, ірраціоналізм, Відродження, персоналістичність буття, обернена перспектива.

3. Типологію якої культури представлено в уривку з тексту філософа П. Сорокіна?

„Вона приділяє мало уваги особистості, предметам і подіям чуттєвого емпіричного світу. Тому неможливо знайти якийсь реальний пейзаж, жанр, портрет. Оскільки мета — не розважати, не веселити, не давати насолоду, а наближати віруючого до Бога”

5. Яку модель світового простору представлено в тексті Августина Блаженного? Як вона відображена в архітектурі, живописі, театрі, музиці?

“Два гради нечестивих і праведних — існують від початку людського роду, і перебудуть довіку. Тепер же громадяни обох живуть разом, однак бажають різного, в день же Суду поставлені будуть окремо.

Земний град створено любов'ю до самих себе, доведеною до презирства до Бога, небесний — любов'ю до Бога, доведеною до презирства до самого себе.

Небесний град вічний; там ніхто не народжується, тому що ніхто не вмирає; там істинне й повне щастя, яке є даром Божим. Звідти ми отримали запоруку віри на той час, поки, подорожуючи, зітхаємо про красу його”.

6. Яким постає час у філософських роздумах Августина Блаженного? Як подібне уявлення про час відображено у творах середньовічної культури? У чому своєрідність способу мислення, притаманного середньовічній людині?

“Що таке час? Якщо ніхто мене про це не питає, я знаю, що таке час; якщо я захотів би це пояснити тому, хто питає, сказав би: “Ні не знаю”. Наполягаю, однак, на тому, що твердо знаю: якби ніщо не проходило, не було б минулого часу; якби ніщо не приходило, не було б майбутнього часу; якби нічого не було б, не було б і теперішнього часу. А якщо можуть бути ці два часи, минулий і майбутній коли минулого вже немає, а майбутнього ще немає? І якби теперішнє завжди залишалося теперішнім і ніколи не зникало в минулому, то це вже був би не час, а вічність; теперішнє стає часом лише тому, що зникає в минулому. Як же ми говоримо, що воно є, якщо причина його виникнення в тому, що його не буде? Чи ми помиляємося, коли кажемо, що час існує лише тому, що прагне зникнути?”

Якщо ми візьмемо відрізок теперішнього часу будь-якої довжини — сто років, рік, місяць, день і т.д., то побачимо, що він складається немов з трьох інтервалів. Один з них знаходиться в минулому, інший у майбутньому, третій — найкоротший... і становить власне теперішній час. Він такий короткий, що в ньому немає тривалості... Теперішнє не продовжується... Де ж перебуває цей невловимий час?”

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.:навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. ГриценкоТ.В. Культурологія: навч посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Тема II Культура епохи Ренесансу **(кінець XIII-XIVст.)**

Основний зміст

Період Ренесансу (XIII-XIVст. включно). Італійське Відродження. Грунт ренесансної культури – нові економічні та суспільно-політичні відносини. Формування нового світогляду людини. Вплив винайдення друкарського верстата Іоганном Гутенбергом на розвиток ренесансної культури. Філологічно-лінгвістичні дослідження античних авторів перекладна література . Нове нетрадиційне ”світське” знання.

Гуманізм – характерна риса культури Ренесансу, який, як система поглядів, визнає цінності людини як особистості, її право на свободу, творчість, гідність і щастя. Людина в центрі уваги культур тієї доби. „Ідеальна людина” – сильна, талановита, всебічно розвинута особистість, людина-творець самої себе і своєї долі.

Значення видатних діячів культури, науки, мистецтва, літератури як каталізаторів прогресу. Безсмертні твори світової культурної скарбниці художників, архітекторів і скульпторів Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаеля, а також митців слова Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Франсуа Рабе, Лопе де Вега, Уїльяма Шекспіра. Великі наукові відчуття. Видатні вчені: Миколай Копернік, Йоганн Кеплер, Христофор Колумб, Фернан Магеллан.

Рух Реформації у Німеччині - рух за реформу католицької церкви. Засновник – Мартін Лютер. Перемога Реформації в Швейцарії, Німеччині, країнах Північної Європи.

Україна у складі Великого князівства Литовського. Негативний вплив політики сусідніх держав на формування української етнічної спільноти. Тяжкі наслідки для української культури від боротьби з татарським ордою. Захоплення Угорщиною Закарпаття, Молдавією - Північної Буковини, Польщею – Галичини та Західної Волині. Вплив Московської держави на північні землі України.

Суперечливість умов для розвитку української культури після Люблінської унії, згодом – після Берестейської унії.

Своєрідність становища православної церкви за Литовської доби. Особливості реформаційного руху в Україні, відбитки Реформації на українському ґрунті.

Виникнення церковних організацій – братств. Роль братств у становленні української освіти. Львівське братерство, Київське братерство, Луцьке братерство. Тісний зв'язок шкільної освіти з церквою. Православні школи у Львові, Києві, Холлі, Уневі. Острозька школа на Волині, Києво-Могилянська колегія (з 1701р.-Київська академія), її роль у розвитку вищої освіти в Україні. Наукові досягнення викладачів академії з історії, філософії, точних наук.

Розвиток літератури. Думи та історичні пісні про боротьбу запорізького козацтва проти турецько-татарських загарбників (“Маруся Богуславка”, ”Пісня про Байду”). Релігійна поезія.

Виникнення шкільної драми.

Розвиток життійної літератури. Розгортання літературної полеміки, представники полемічної літератури. Творчість Івана Вишенського. “Пересопницьке євангеліє” – визначна пам'ятка староукраїнської літератури.

Виникнення друкарської справи. Діяльність Івана Федорова.

Особливості архітектури. Будівництво укріплень. Досягнення в іконографії (іконостас в Успенському соборі Києво-Печерського монастиря). Розвиток графіки. Образотворча спадщина. Портрети магнатів Острозьких, Вишневецьких, Ольшанських та ін. Жанри прикладного мистецтва: геральдика, сфрагістика (карбування гербів, карбування печаток); людвісарство (лиття з міді). Розвиток струнної музики. Популярні інструменти: кобза, бандура, торбан.

Пожвавлення польської експансії в Україну, перетворення українських земель навоєводства Речі Посполитої. Агресивний характер політики польської адміністрації на колонізацію та покатоличення.

Вплив європейського Ренесансу (або Відродження) на відродження національної самосвідомості, розповсюдження ідей гуманізму та на патріотичне спрямування усіх культурних починань. Братський рух як форма захисту та підтримки православ'я. Характер практичної діяльності братств, підтримка ними освітянських установ (шкіл, бібліотек, друкарень). Зв'язок між розквітом української віршованої поезії й зародження драматургії та розвитком системи освіти в Україні.

Зміни в архітектурі, будівництво житлових палаців. Ренесансні впливи в архітектурі західних регіонів України (забудова Площі Ринок у Львові та ін.). Закріплення реалістичних тенденцій в живопису, переростання їх у світське мистецтво. Трансформація ікони середньовічного типу до ікони-картини.

Основні поняття для засвоєння теми

Антропоцентризм — уявлення про світобудову, яка організується довкола людини як центра.

Готика - художнє світовідчуття, яке відображає домінантність трансцендентного світу і формується в атмосфері середньовічного міста.

Гуманізм – вчення про самоцінність людини, яке утверджує людину як смисл і основу буття.

Дихотомічність світу — концепція поділу світу на дві частини сакральну і профанну.

Епос — розповідь про події минулого, побудована за принципомгіперболізації.

Есхатологія — філософсько-релігійні уявлення про долю світу і людини, про конечність існування світу.

Ікона — образ сакрального світу, який за допомогою оберненої перспективи відображає відношення „горнього” і “дольного” світів.

Карнавал — універсальний механізм, який є противагою ієрархічності середньовічного суспільства.

Куртуазія — складний ритуал відносин та моральних правил, передбачених придворним етикетом

Лінійний час — образ часу, в якому домінує рух “уперед”, що розуміється як історія з відповідним минулим, теперішнім і майбутнім.

Літургія — спільна справа, осягнення божественного буття шляхом богослужбового ритуалу.

Поліфонія — рівноправне багатоголосся в музиці; метафора полілінійського буття.

Романіка — художнє світобачення, в якому представлена ідея гріховності світу й малості людини в ньому.

Соборність – гармонійна цілісність людини, світу й церкви, спосіб вирішення всією громадою проблем на противагу західній орієнтації на юридичну норму.

Утопія – образ майбутнього, в якому за допомогою ідеалізованих символів сублімуються невдоволені бажання й устремління.

Проблемні запитання та завдання

- Що ви знаєте про походження терміну „гуманізм”.
- Якою є художня концепція гуманізму ?
- Які гуманістичні ідеали Ренесансу були втілені у витворах мистецтва, архітектури, літератури?
- Що пропагували провідні діячі Відродження?
- У чому ренесансний ідеал є суперечливим?
- Проаналізуйте причини краху ренесансного гуманізму.
- Порівняйте художній світ Південного і Північного Відродження.
- Як виявила себе ренесансна традиція на терені України?.

Семінар №6

Культура епохи відродження

План

1. Формування та світоглядні засади культури Ренесансу.
2. Ренесансний титанізм та його прояви.
3. Ренесанс в українській культурі.

Темі для рефератів.

1. Романський та готичний архітектурні стилі.
2. Куртуазна поезія.
3. Побутові типи Відродження.
4. Ренесансний антропоцентризм.
5. Зародження книгодрукарства в Україні.
6. Ренесансні риси в українській культурі.
7. Формування українського національного одягу в XIV-XV ст.
8. Європейський ренесанс та українська архітектура.

Тестові завдання

1. Ренесанс – це період:
 - а) занепаду;
 - б) Відродження;
 - в) руїни.
2. З якими іменами пов’язано мистецтво Відродження?
 - а) Леонардо да Вінчі;
 - б) Мікеланджело;

- в) Рафаеля.
3. Знаменита картина Леонардо да Вінчі?
- а) “Давид”;
- б) “Мона Ліза”;
- в) “Сікстинська мадонна”
4. Видатний драматург епохи Відродження:
- а) Данте Аліг'єрі;
- б) Джовані Боккаччо;
- в) У. Шекспір.
5. Автором “Божественної комедії” був:
- а) Мігель де Сервантес;
- б) Данте Аліг'єрі;
- в) Джовані Боккаччо.
6. Автор всесвітньо відомого твору “Декамерон” був:
- а) Мігель де Сервантес;
- б) Данте Аліг'єрі;
- в) Джованні Боккаччо.
7. Уїльям Шекспір написав такі твори:
- а) “Макбет”;
- б) “Торгантюа і Пантагрюель”;
- в) “Король Лір”.
8. Внаслідок морських подорожей Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана було:
- а) відкрито американський континент;
- б) доведено, що Земля має форму кулі;
- в) встановлено основні контури океанів і суші.
9. Культура доби Реформації поєднує в собі риси:
- а) Середньовіччя і Нового часу;
- б) Відродження і Середньовіччя;
- в) Античної культури і культури Стародавнього світу.
10. У 17 ст. в художній культурі Західної Європи сформувалися стилі:
- а) романтизм;
- б) бароко;
- в) класицизм.
11. Картини П. Рубенса, яким властивий стиль бароко:
- а) “Підняття Христа”;
- б) “Вакханалія”;
- в) ваш варіант відповіді.
12. Представники класицизму в драматургії 17 ст.:
- а) У. Шекспір;
- б) Б. Мольєр;
- в) Ж. Расін.
13. Епохою Просвітництва історики називають:
- а) XVIст.;
- б) XVIIст.;
- в) XVIIIст.
14. Д. Дефо – автор роману:
- а) “Мандри Гуллівера”;
- б) “Робінзон Крузо”;
- в) “Мітрідат”.
15. XIX ст. відкрило простір для ідеології:
- а) просвітництва;
- б) лібералізму;
- в) реалізму.
16. Видатні представники романтизму в літературі:
- а) Ф. Шіллер;
- б) Н.В. Гете;

- в) Г. Спенсер.
17. Автор багатотомного циклу романів і повістей “Людська комедія”
а) Ч. Діккенс;
б) О. де Бальзак;
в) Е. Золя.

Творчі завдання

1. В одному з досліджень знаходимо таку спробу виправдання, до якої вдається гуманіст Макіавеллі в книзі “Государ”, аморалізму в політиці, закони якої несумісні із законами моралі:

“...Макіавеллі вимушений був обмежитися тим, що йому надавала практика — практика політичного авантюризму, практика дрібних і великих італійських тиранів. Макіавеллі будує з цього матеріалу, хоча не раз викривав його нікчемність; з отрути, яка занастала Італію, він намагається дістати ліки, здатні повернути її до життя. В якомусь розумінні “Государ” - утопія, оскільки Макіавеллі доводиться приглушувати в собі сум ніви щодо здійснення своєї програми...”

Чи згодні ви з думкою дослідника? Аргументуйте свою позицію. Яким чином, на вашу думку, можна позбутися парадоксу „не гуманності” гуманіста ?

2. Відомо, що в добу Відродження зароджується так звана утопічна література. Як можна пояснити виникнення подібної моделі ідеального суспільства, як, наприклад, у Томмазо Кампанелли з його “Міста Сонця”, у добу розквіту гуманістичної традиції?

„Верховний правитель у них — священик, ім'я його Сонце... Він є главою всього і у світському, і в духовному, з усіх питань і спорів він виносить остаточне рішення ... І є у них лише одна книга під назвою „Мудрість” в якій напрощуд стисло й доступно викладено всі науки... Метафізик спостерігає за всім при посередництві трьох правителів, і ніщо не відбувається без його відома... Філософський спосіб життя спільнотою..., спільність дружин..., прийнята на тій підставі, що в них все спільне... Розподіл усього перебуває в руках посадових осіб; оскільки знання, нагороди і насолоди є спільним надбанням, то ніхто нічого не може собі присвоїти... Спільність робить усіх водночас багатими і, разом з тим, бідними; багатими — тому що в них є все, бідними — тому що в них немає власності”.

3. Герой якого типу світосприймання постає в рядках вірша українського поета Івана Домбровського? Знайдіть йому подібних в українському портретному мистецтві.

Велич була на смиреннім обличчі у нього такою,
Що дивувались героєві тому свої і чужинці...
Схожим на Марса він був і на лева могутньої сили, —
Тож і не дивно, що цвяхи міцні міг руками ламати...
Потяг до зброї і велич душі не послабили ані
Справи освітні удома ні гойні поля і маєтки.

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. Гриценко Т.В. Культурологія: навч посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.М.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. _Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Тема III Культура доби бароко та Просвітництва (XVII-XVIIIст.)

Основний зміст теми

Основоположний процес європейського суспільно-культурного життя доби бароко – секуляція культури – звільнення культурного та суспільного поступу з-під церковно-релігійного контролю та набуття ними світського характеру. Пишність, декоративність та театральність культури й мистецтва. Започаткування культури Нового часу. Утвердження уявлення про всевладність людського розуму. Великі відкриття в точних і природничих науках. Видатні вчені І.Ньютон, Р.Декарт, К.Лінней, Б.Паскаль, Л.Ейлер, Б.Спіноза.

Літературний процес доби бароко. Розквіт драматургії (Мольєр, Бомарше), народження роману (Д.Дефо, Дж.Свіфт). Утвердження живопису в образотворчому мистецтві. Барочні художники Мікеланджело, Караваджо, Рембрандт. Вичурність композиції архітектури бароко, стильність декоративних деталей, поліхромія. Становлення основних жанрів інструментальної музики, перехід від напіврелігійної ораторії до світської опери. Композитори тієї доби: К.Монтеверді, А.Вівальді, В.К.Глюк та ін.

Виникнення в Англії ідеологічної доктрини Просвітництва (XVII ст, Дж.Локк). Формування ідей просвітництва Вольтером, Ж.-Ж.Руссо, Ш.Монтеск'є, Д.Дідро, М.Грімм.

В культурі та мистецтві епохи Просвітництва називають добою класицизму. Ідеали класицизму в літературному процесі (Й.-В.Гете, Ф.Шіллер, Ж.Расін, М.Ломоносов, Г.Державін). Чіткість пропорційності форм, помірність у вживанні декоративних деталей в архітектурі класицизму. Художні смаки архітекторів Ж.Ардуен-Мансара, К.-Н.Леду, К.Рена, Т.Лоуренса, А.Лосенка, К.Брюллова.

Доба українського бароко. Звільнення культури з-під жорсткого релігійно-церковного контролю, набуття нею світського характеру. Світський характер освіти. Увага освітян до природничих та точних наук. Особливості літератури та творів мистецтва, відрив їх від середньовічних канонів та схоластики.

Розвиток суспільно-політичної думки. Тісний зв'язок з європейськими суспільно-гуманітарними процесами.

Наукові досягнення та розвиток вищої освіти в Києво-Могилянській колегії (з 1701р.- академії). Видатні вчені та культурні діячі академії: Семеон Полоцький, Феофан Прокопович, Дмитро Туптало, Лазар Баранович та ін. Філії Київської академії – колегіуми у містах Ніжині, Білгороді, Переяславі. Відкриття слов'янської семінарії в Полтаві. Розвиток шкільної освіти. Відкриття університету в Харкові на кошти громадськості. Негативний вплив російського уряду на розвиток освіти на Україні.

Труднощі у поліграфічній справі. Заборона Петром I на випуск нових видань укр. друкарнями. Діяльність друкарні Печерської лаври та друкарні при Києво-Печерській лаврі. Русифікаторська політика царського уряду щодо видання церковних книг.

Розвиток усної народної творчості. Нова тематика народних дум та історичних пісень. Високий рівень української драми цього періоду. Діяльність Ф.Прокоповича у розвитку теорії драми. Ляльковий народний театр (вертеп). Поширення громадянської та любовної лірики. Створення шкільної літератури (промови, вірші, драматичні твори) вихованцями та викладачами київської академії.

Творчість філософа і письменника Григорія Сковороди. Збірка поезій “Сад божественних песней” та збірка байок “Басні харковскія”. Філософська спадщина Г. Сковороди.

Історичні праці. “Ситопис” Інокентія Гізеля. “Густинський літопис”- історико-літературна пам'ятка. Козацькі літописи. “Літопис Самовидця”.

Ренесансно-барокові форми іконопису. Іконостаси Єлецького собору, Троїцької церкви в Чернігові, Преображенської – в Сорочинцях.

Сформування художньої школи граверів. Основоположник українського граверства Олександр Тарасович.

Прихід нового стилю – рококо. Світський характер мистецтва. Поширення портретного театру. Портрети Б.Хмельницького, гетьмана Скоропадського та ін. Народне керамічне мистецтво, різьба по дереву, килимарство, вишивання, ювелірне мистецтво.

Основні поняття для засвоєння теми

Ампір – стиль пізнього класицизму в архітектурі й мистецтві (переважно декоративно-прикладному), що виник у Франції на початку XIX ст.

Бароко – стиль в архітектурі та мистецтві кінця XVI-середина XVIII ст., для якого характерні підкреслена урочистість, пишна декоративність, динамічність композиції.

Модерн – напрям мистецтва кінця XIX-поч.XX ст., для якого характерні манірність, стилізаторство й символіка.

Рококо – стилістичний напрям у західноєвропейському мистецтві XVIII ст. Відзначається вишуканим оздобленням інтер'єрів, декоративністю, граціозністю.

Романтизм – ідейно-художній напрям у літературі, мистецтві і гуманітарних науках кінця XVIII- поч. XIX ст. Основним є ідеалізація минулого.

Проблемні запитання та завдання

- Порівняйте світо модель Нового часу і Середньовіччя.
- Порівняйте світо модель Нового і Давнього часу. Яким є уявлення про часові виміри світу в культурі Нового часу?
- Яким є ідеал людини в Новій культурі?
- Які суперечливі моральні уроки несе в собі культура Нового часу?
- Чим можна пояснити динаміку стилів у культурі Нового часу?
- У чому полягають особливості світосприйняття барокової культури?
- Якими є відмінності західнохристиянського і східнохристиянського бароко?
- Порівняйте ідеал людини в культурах класицизму і рококо.
- Чому українська культура XVII – XVIII ст. розвивається як барокова?
- Яким є місце людини в світо моделі бароко?
- Якою є світоглядна й антропологічна концепції українського романтизму?
- Що спільного в романтизмі та символізмі і що їх різнить?
- Якими є досягнення і недоліки реалістичного світобачення?
- У чому сутність імпресіоністичного світобачення?
- Якою є постімпресіоністична світо модель?
- У чому культура зламу століть виступає провісником світоглядних тенденцій Новітнього часу?
- Визначте основні тенденції культури кінця XIX ст.
- Визначте місце української культури кінця XIX ст. у світовому процесі.

Семинар №7

Доба бароко та Просвітництва в українській та зарубіжній культурах

План

1. Риси новоєвропейської культури XVII ст. Просвітництво. Енциклопедизм.
2. Художні стилі в європейській культурі XVII- XVIII ст.
3. Розвиток освіти та наукових знань в Україні. Книгодрукування.
4. Феномен українського бароко.

Теми для рефератів

1. Ідеї „освіченого абсолютизму” в Європі та Росії.
2. Фламандське та голландське мистецтво доби бароко.
3. Рококо в європейському мистецтві.
4. Мистецтво французького класицизму.
5. Народження європейського роману.
6. Гуманістичні ідеї в творчості Г.С.Сковороди.
7. Діяльність Києво-Могилянської академії.

Тестові завдання

1. Утвердження суб'єктивності світобачення притаманне:
 - а) бароко;
 - б) рококо;
 - в) класицизму;
 - г) реалізму;
 - д) імпресіоналізму.
2. Український бароковий портрет втілює:
 - а) гармонію людини й оточення;
 - б) розчинення людини у світі;
 - в) вилучення людини зі світу;
 - г) конфлікт між особистістю і суспільством;
 - д) внутрішній особистісний конфлікт.
3. Виголосити: “Клянусь я первым днем творенья, / Клянусь его последним днем, / Клянусь позором преступленья / И вечной правды торжеством” — міг герой доби:
 - а) античної;
 - б) середньовічної;
 - в) ренесансної;
 - г) нової;
 - д) новітньої.
4. Концепція „людини- характеру” притаманна культурі:
 - а) античній;
 - б) середньовічній;
 - в) ренесансній;
 - г) новій;
 - д) новітній.
5. У словах персонажа української новели: „Як мені хочеться взяти перо, обмокнути в блакить неба, в шумливі води, в кров свого серця, і все списати, востаннє списати, що бачив, що почував – відображено художню мову:
 - а) романтизму;
 - б) реалізму;
 - в) символізму;
 - г) модернізму;
 - д) постмодернізму.
6. Ідея природної людини є парадигмою:
 - а) бароко;
 - б) рококо;
 - в) класицизму;
 - г) романтизму;
 - д) реалізму.
7. Трансцендентний ідеалізм Шеллінга та суб'єктивізм Фіхте став філософським підґрунтям стилю:
 - а) романтизму;
 - б) символізму;
 - г) імпресіонізму;
 - д) постімпресіонізму;
 - е) сюрреалізму.
8. Покоління „Молодої України” (І. Франко) сповідувало:
 - а) культ краси;
 - б) культ ідеї;
 - в) культ прагматичного;
 - г) культ трансцендентного;

д) культ минулого.

9. Визначальна риса духовного життя доби українського бароко:

а) аскеза;

б) гедонізм;

в) пригнічення гедонізмом аскетичного;

г) пригнічення аскезою гедоністичного;

д) розірваність між аскезою і гедонізмом.

10. Антиномічність буття світу відображено в культурі:

а) античній;

б) середньовічній;

в) ренесансній;

г) новій;

д) новітній.

11. Світо модель Нового часу:

а) позачасова;

б) позапросторова;

в) просторова;

г) часова;

д) просторово-часова.

12. Ця інтерпретація біблійної історії походження людини: „И тако сотвори Бог чоловіка з двоякої битности – небесна и земна. И постави его Бог в границах смерти и живота, посреди величества и смиренія – належить добі:

а) Середньовіччя;

б) Ренесансу;

в) бароко;

г) романтизму;

д) символізму.

13. „Очей приглушенная воля, / Кривавий піт на блідім чолі / І катування й каяття / за хвилю ясну життя” у героя доби:

а) Середньовіччя;

б) бароко;

в) романтизму;

г) модерну;

д) модернізму.

14. Слова: “Людина є тим, що вона їсть” — виголошував герой:

а) рококо;

б) класицизму;

в) романтизму;

г) реалізму;

д) символізму.

15. Атомістична картина світу характеризує культуру:

а) античну;

б) середньовічну;

в) ренесансну;

г) нову;

д) новітню.

Творчі завдання

1. Які особливості барокового світосприймання представлено в трагічних рядках вірша “Образ” українського поета І. Орновського?

Живе світ у руїні. Гинучи, вікує.
Хвилює, хоч застиглий: згуба скрізь чатує.

Упавши, підніметься. Вставши, упаде,
Мужніє у гіганти, сил своїх не знає.
Хоч плине, а нерушний, у твердім зм'якщільий,
Він боягуз, хоч смілий, в боязні він смілий.
Хоч крутиться млиночком, стать Кавказом прагне,
Хоч тісний, а простори він далеко тягне.
Втяжив його достаток, а влегшив нестаток —
Це, власне, як пологи звагітнілих маток.

2. Яка модель часу постає в рядках українського поета

І. Величковського? Як вона відображає світовідчуття тогочасної людини?

Минет младенчество.
Минет отрочество,
Минет юношество.
Минет мужество.
Минет старчество.
Минет престарелость.
Минет весна.
Минет літо.
Минет осень.
Минет зима.
Минут все лета.
Минут все времена.

3. Настрій якої доби в історії України відображено в уривках з “Треносу” Мелетія Смотрицького та “Писання до всіх обще, в Лядській землі живущих” Івана Вишенського? Що породжувало загальне трагічне сприймання світу? У чому проявляє себе своєрідність барокової стилістики мислення?

І. Вишенський: “Де-бо нині в Лядській землі віра, де надія, де любов, де правда і справедливість суду, де покора, де євангельські заповіді, де апостольська проповідь, де закони святих, де збереження заповідей, де непорочне священство, де хрестоносне життя іноче, де просте благоговійне і благочестиве християнство? Чи не перетворилося все в більше за всіх народів нечистих нечистіше життя та безвір'я? І як дерзаєте безсоромно називати себе християнським іменем, коли сили того імені не бережете і не хочете вчитися на ділі осягнути й зберегти суть того імені?

... Замість смирення, простоти й убогості панують гордість, хитрість, махлярство і лиходійство. Замість суду й правди панують брехня, кривда, облудність, суперечки, наклепи, лицемірство, облесність, насильство антихристове. А замість добродісного життя конечна розпуста, плюгавство й нечистота гидка панує”.

М. Смотрицький: “Біда мені ,незносними ладунками обтяженій! Руки в оковах, ярмо на шиї, пути на ногах, ланцюг на стегнах, меч над головою двосічний, вода під ногами глибока, огонь з боків негасимий, звідусіль волання, звідусіль страх, звідусіль переслідування. Біда в містах і селах, біда в полях і дібровах, біда в горах і земних безоднях. Немає жодного місця спокійного ані житла безпечного. День у болістях і ранах, ніч у стогнанні й зітханні”.

4. Які причини викликали до життя пізнавальний нігілізм, який вбачаємо у словах українського філософа Григорія Сковороди? Що протиставляє знанню автор цих відомих рядків? Який тип світосприйняття представлений цією логікою?

Тож про місяць знать дарма, є там люди чи нема.
Князь Коперникові сфери,
В серця глянь свого печери!
Як глагол в нутрі твоїм, то веселий будеш з ним.
Бог найкращий астроном і найкращий економ.

Вічна природа-мати
Зайвини не може мати,
Найпотрібніше тобі ти знайдеш лиш у собі.

5. Відкриття якої особливості буття людської свідомості представлено уривком з тексту великого розуму України Кирила Транквіліона-Ставровецького? Яка культурна традиція стала сценою дослідження цієї проблеми? Яке наукове відкриття можна розглядати як обґрунтування цієї особливості? Як цей новий антропологічний досвід відображено у творах культури?

„И тако сотвори бог чоловіка з двоякої битности — небесна и земна. Тіло видимое — от земли, душа же невидима — от небеси. И прето чоловік есть світ и тьма, небо и земля, ангел и звір. И постави его бог в границах смерти и живота, посереді величества и смирення. Чудное злучення — дух и плоть, смерть и живот”.

6. Як пояснити парадоксальність вірша українського поета Лазаря Баранович „Як є раки на обід, в меду плавати їм слід”, що розпочинається таким гастрономічним описом:

Маєш у льохах меди ти,
Раджу їх до раків пити.
Плиstimуть при тій нагоді!
Навіть швидше, ніж по льоді...
Всі ідуть там за спасибі
Вбрід вина, медів і хліба.
Кожен там всього дістане,
Є усе при гойнім Пані.
А закінчується ось так:
Хай, ждучи оту нагоду,
Всі святі їдять хліб-воду,
Буде в світі голодніше,
В небі їстиме ситніше.
Тож постіться й ви з такими,
Смачно поїсте з свяtimi.

Яку особливість світосприймання барокової людини відображено в цьому? В яких ще творах української культури цієї доби натрапляємо на подібне?

7. Перед вами два поетичних відгуки українських поетів на твори вітчизняної барокової культури, зокрема на ікони із зображеннями святих-великомучениць. Який з них є більш тонким проникненням у світ барокової традиції?

М. Бажан:

І творчий хист,
що не втомивсь,
не встиг,
Снопи принадних зел на камені поклав,
Як груди дів,
гарячих і нечистих,
У шпетних ігрищах уяв.
...Ще тих століть,
коли в серця
Вливалась пристрасть хтивого бароко

М. Філянський:

Очей приглушеная воля,
Кривавий піт на блідім чолі
І катування й каяття
За хвилю ясну ю життя.

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. Гриценко Т.В. Культурологія: навч посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в картинах/ За ред. і.З.Цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Модуль III Культура ХІХ століття. Визначні феномени, художні течії та стилі.

Тема I Головні напрямки розвитку західноєвропейської культури ХІХ ст.

Основний зміст теми

Формування історії європейської культури ХІХ ст. під впливом ідей Просвітництва та Французької революції. Нова хвиля класицизму на початку ХІХ ст. в Італії та Греції, її причини. Піднесення ампіру (стилю архітектури і мистецтва) в Наполеонівську добу у Франції. Його вплив на виникнення російського ампіру (архітектори К.Россі, В.Стасов, О.Монферран).

Романтизм – ідейний і художній напрям у культурі першої половини ХІХ ст. Теми романтичних творів у літературі, їх ліричні герої. Поетичні твори: „Пригоди Чарльз-Гарольда” Д.Г.Байрона, „Демон”, „Думи” М.Лермонтова. Історичні романи В.Скотта, казки братів Я. і В.Грімм та Е.Гофмана. Велика фігура періоду романтизму В.Гюго („Собор Паризької Богоматері”, „Знедолені”, „Людина, що сміється”). Динамічна тематика з героїчним чи драматичним змістом у живописних полотнах Т.Жеріко, Е.Делакруа. найяскравіші романтики у музиці Ф.Шопен, Ф.Ліст, Д.Верді, Людвіг ван Бетховен.

Реалізм – напрям у літературі та мистецтві, який сповідував необхідність правдивого відображення дійсності. Представники реалізму; Оноре де Бальзак, Стендаль, Ч.Діккенс, Л.Толстой, Ф.Достоевський. провідне місце прозового роману.

Кризові явища в культурі другої половини ХІХ ст. та пошуки шляхів виходу з неї. Філософське осмислення кризових явищ у творах З.Фрейда, М.Вебера, С.Булгакова, С.Соловйова, феномен російського „срібного віку”. Корифеї цього часу А.Чехов, Л.Толстой, М.Врунбель.

Натуралізм в літературі й мистецтві (Еміль Золя „Гроші”, „Жерміналь”). Мистецтво імпресіоністів. К.Моне, П.Ренуар, Е.Дега, К.Пікассо. Імпресіонізм у скульптурі та музиці (О.Роден, К.Дебюссі, М.Равель).

Символізм – напрям у європейській філософії, літературі й художній культурі на межі ХІХ – ХХ ст. Літератори – представники символізму: П.Верлен, С.Малларме, А.Рембо, О.Блок. Символіка у живопису (М.Врубель, В.Борисов-Мусатов).

Новий напрям електризм в архітектурі.

Художній стиль модерн у європейській і американській архітектурі та мистецтві. Раціоналістичні тенденції у промислових та інженерних спорудах (мости, заводи, портові споруди). Оригінальні літературно-мистецькі течії – відбиття тогочасного сум’яття у почуттях людей та нестабільності тодішнього суспільства.

Основні поняття для засвоєння теми

Антиномія – суперечність між двома взаємовиключними положеннями.

Бароко – художній світогляд, що відображає динамізм світомоделі і внутрішню суперечливість людини.

Імпресіонізм – художній світогляд, орієнтований на суб'єктивне відображення миттєвостей буття.

Ірраціональний – той, що перебуває за межею розуму, алогічний.

Класицизм – художній світогляд, який моделює раціональний образ світу.

Механіцизм – світогляд, що пояснює розвиток природи і суспільства законами механічної форми руху матерії.

Модерн – художній світогляд, який тяжіє до естетизації навколишнього середовища.

Постімпресіонізм – художній світогляд, орієнтований на створення міфопоетичної моделі світу з відображенням її філософських і символічних начал буття.

Реалізм – художній світогляд, що відображає життя у формах самого життя.

Рококо – художній світогляд, який моделює чуттєвий образ світу.

Романтизм – художній світогляд, що відображає конфлікт між універсумом і несумісним з ним ідеалом абсолютної свободи особистості.

Символізм – художній світогляд, орієнтований на відображення загального, абсолютного за допомогою образів конкретної реальності, переплавнених суб'єктивною свідомістю автора.

Проблемні запитання та завдання

- Яким є місце людини в світомоделі бароко?
- Якою є світоглядна й антропологічна концепції українського романтизму?
- Що спільного в романтизмі та символізмі і що їх різнить?
- Якими є досягнення і недоліки реалістичного світобачення?
- У чому сутність імпресіоністичного світобачення?
- Якою є постімпресіоністична світомоделі?
- У чому культура зламу століть виступає провісником світоглядних тенденцій Новітнього часу?
- Визначте основні тенденції культури кінця XIX ст.
- Визначте місце української культури кінця XIX ст. у світовому процесі.

Семінар №8

Західноєвропейська культура XIX століття

План

1. Світоглядні засади та головні напрями розвитку європейської культури XIX ст.
2. Класицизм, романтизм, реалізм – провідні течії в культурі XIX ст.
3. Кризові явища в культурі другої половини XIX ст. та пошуки шляхів виходу з неї.

Теми для рефератів

1. Німецький та французький романтизм: спільне та розбіжності.
2. Натуралізм в європейській літературі та мистецтві.
3. Французькі імпресіоністи.
4. Криза реалізму в європейській літературі та мистецтві XIX ст.
5. Стилізуєчий модерн в європейському мистецтві.

Тестові завдання

1. Утвердження суб'єктивності світобачення притаманне:

- а) бароко;
- б) рококо;
- в) класицизму;
- г) реалізму;
- д) імпресіоналізму.

2. Український бароковий портрет втілює:

- а) гармонію людини й оточення;
 - б) розчинення людини у світі;
 - в) вилучення людини зі світу;
 - г) конфлікт між особистістю і суспільством;
 - д) внутрішній особистісний конфлікт.
3. Виголосити: “Клянусь я первым днем творенья, / Клянусь его последним днем, / Клянусь позором преступленья / И вечной правды торжеством” — міг герой доби:
- а) античної;
 - б) середньовічної;
 - в) ренесансної;
 - г) нової;
 - д) новітньої.
4. Концепція „людини- характеру” притаманна культурі:
- а) античній;
 - б) середньовічній;
 - в) ренесансній;
 - г) новій;
 - д) новітній.
5. У словах персонажа української новели: „Як мені хочеться взяти перо, обмокнути в блакить неба, в шумливі води, в кров свого серця, і все списати, востаннє списати, що бачив, що почував – відображено художню мову:
- а) романтизму;
 - б) реалізму;
 - в) символізму;
 - г) модернізму;
 - д) постмодернізму.
6. Ідея природної людини є парадигмою:
- а) бароко;
 - б) рококо;
 - в) класицизму;
 - г) романтизму;
 - д) реалізму.
7. Трансцендентний ідеалізм Шеллінга та суб’єктивізм Фіхте став філософським підґрунтям стилю:
- а) романтизму;
 - б) символізму;
 - г) імпресіонізму;
 - д) постімпресіонізму;
 - е) сюрреалізму.
8. Покоління „Молодої України” (І. Франко) сповідувало:
- а) культ краси;
 - б) культ ідеї;
 - в) культ прагматичного;
 - г) культ трансцендентного;
 - д) культ минулого.
9. Визначальна риса духовного життя доби українського бароко:
- а) аскеза;
 - б) гедонізм;
 - в) пригнічення гедонізмом аскетичного;
 - г) пригнічення аскезою гедоністичного;
 - д) розірваність між аскезою і гедонізмом.
10. Антиномічність буття світу відображено в культурі:

- а) античний;
- б) середньовічний;
- в) ренесансний;
- г) новий;
- д) новітній.

11. Світоmodell Нового часу:

- а) позачасова;
- б) позапросторова;
- в) просторова;
- г) часова;
- д) просторово-часова.

12. Ця інтерпретація біблійної історії походження людини: „И тако сотвори Бог чоловіка з двоякої битности – небесна и земна. И постави его Бог в границах смерти и живота, посреди величества и смиренія – належить добі:

- а) Середньовіччя;
- б) Ренесансу;
- в) бароко;
- г) романтизму;
- д) символізму.

13. „Очей приглушенная воля, / Кривавий піт на блідім чолі / І катування й каяття / за хвилю яснующу життя” у героя доби:

- а) Середньовіччя;
- б) бароко;
- в) романтизму;
- г) модерну;
- д) модернізму.

14. Слова: “Людина є тим, що вона їсть” — виголошував герой:

- а) рококо;
- б) класицизму;
- в) романтизму;
- г) реалізму;
- д) символізму.

15. Атомістична картина світу характеризує культуру:

- а) античну;
- б) середньовічну;
- в) ренесансну;
- г) нову;
- д) новітню.

Творчі завдання

1. Розділити на дві частини.

Бал, почуття, механістична модель світу, хаос, при-ватність, Левицький, Бетховен, Ватто, класицизм, Моцарт, пікнік, розум, Руссо, Прево, порядок, Державін, Буше, громадянськість, чуттєва модель світу, рококо, Давід, криза абсолютизму, раціоналізм, Вольтер, торжество абсолютизму, сенсуалізм.

2. Розділити на дві частини.

Ірраціоналізм, соціальність, позитивізм, Стендаль, Мусоргський, Панас Мирний, втеча від дійсності, портрет, Пушкін, жанр, раціоналізм, романтизм, симфонія, Шевченко, екстравертність, романс, пієтет до дійсності, Тургенєв, Шопен, Делакура, індивідуалізм, Репін, Байрон, суб'єктивізм, інтровертність, реалізм.

3. Розділити на дві частини.

Позитивізм, суб'єктивізм, реалізм, аполітизм, раціоналізм, позасвідоме, відображення дійсності, ірраціоналізм, антипозитивізм, аналіз, утилітаризм, модерн, політизація, орієнталізм,

серед. ХІХ ст., соціальна тенденційність, синтез, європеїзм, об'єктивізм, кінець ХІХ ст., антиутилітаризм, свідоме, естетизм, міфотворчість.

4. Викреслити зайве.

Оптимізм, Врубель, інтуїція, Бальмонт, Некрасов, об'єктивізм, символізм, Сомов, концепція двосвітності, розум, Бенуа, Бодлер, песимізм, буденність, Верлен, естетизм, трансцендентність, Блок, Бальзак, концепція надлюдини, Леся Українка, Рембо, міфотворчість, Рєпін, трагічність, Брюсов.

5. Герой одного німецького автора говорить про себе:

„Життя моє було не життям, а смертю ... Ти зазнав незчисленних небезпек на війні, де дісталось тобі і щастя, і нещастя, то ти підносився, то падав, то був знатним, то нищим, то багатим, то бідним, то радісним, то смутним, то любимий усіма, то ненависний усім, то в пошані, то в зневазі. Але ти, о бідна душе моя, що ти отримала в тих мандрах?.. Ніщо не радує мене, і до того ж я став чужим самому собі ...”

Яку, на вашу думку, культуру він може представляти? Чи відоме вам в історичному пліні культурного процесу подібне ставлення до життя? У чому його відмінності і в чому їхня причина?

Література

1. Багацький В.В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХст.: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В.В.Багацький.-К.:Кондор,2007.-304с.
2. Гриценко Т.В. Культурологія: навч. посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.-392с.
3. Європейська та українська культура в нарисах/ За ред. і.З.цехмістро, В.І.Штанько, В.С.Старовойт, В.м.Леонтьєвої.-К.:Центр навчальної літератури, 2003.-342с.
4. Кравець М.С. Культурологія: підручник/ С.С.Кравець. _ Львів:Новий світ,2008.-320с.
5. Культурологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / М.П.Іщенко.-Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького.-Черкаси,2009.-292с..
6. Ліндсей Дж. Коротка історія культури / Дж. Лідсней. — К.: Либідь, 2012.-235с.
7. Українська та зарубіжна культура / За ред. М. Заковича. — К.:Центр навчальної літератури, 2018.-387с.
8. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура. — К.:Знання-прес,2002.
9. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник / О.Л.Шевнюк.-К.:Знання-прес, 2004.

Тема II Українське національно-культурне відродження **(кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.)**

Основний зміст теми

Перебування території України в межах двох імперій Російської і Австро-Угорської. Основні історичні події (ліквідація гетьманства, руйнування Запорізької Січі та ін.), які мали вплив на стан культури.

Відсутність держави, політичне, національне та соціально-економічне гноблення народу – негативні чинники, що впливали на культурний розвиток української нації.

Доба культурно-національного відродження.

Основні періоди українського відродження:

I-шляхетський (1780-1840рр.)

II-народницький (1840-1880рр.)

III-модерністський (1890-1914рр.)

Виникнення посиленого інтересу до історичного минулого українського народу.

Збирання історичних матеріалів: літописів, хронік, грамот та інших державних документів.

Діяльність у цій сфері О.Безбородька, В. Рубана, М. Туманського. Загальні праці з історії України “История Малой России” Д. Бантиш-Каменського, “История Русов”.

Започаткування укр.. етнографії, фольклористики, мовознавства. Наукові праці Григорія Калиновського “Опис весільних українських простонародних обрядів; Якова Марковича “Записки про Малоросію”, Олексія Павловського “Грамматика малороссийского наречия” та ін.

Відродження вищої школи. Перший університет на східній Україні – Харківський університет. Наукова діяльність

І. Срезневського, П. Гулака-Артемовського, А. Метлинського, І. Тимківського та ін.

Культурний процес на західноукраїнських землях. Розвиток шкільництва. Діяльність семінарії для уніанського духовенства у Відні, Львові, Перемишлі, а також духовної школи на Буковині в Сучаві та богословського ліцею у Чернівцях. Відновлення діяльності Львівського університету. Гурток “Руська трійця”, створений вихованцями Львівської духовної семінарії

М. Шашкевичем, І. Вагилевичем та

Я. Головацьким. Видання альманаху “Русалка Дністровая”.

Творчість І.П.Котляревського. Поема “Енеїда” – перший твір нової української літератури. Відродження української драматургії. П’єси І.Котляревського “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”. Розвиток романтизму в укр.. літературі та мистецтві.

Творчість харківських романтиків Л.Боровиковського, А.Метлинського, У.Срезневського, М.Костомарова. Прозаїки та поети-романтики Т.Шевченко, Є.Гребінка, М.Гоголь. Основоположник художньої прози в новій українській літературі Григорій Квітка-Основ’яненко (повість “Сердешна Оксана”, “Маруся”).

Зародження українського світського театру у формі кріпатського та аматорського.

Перший постійний театр у Харкові. Діяльність у театральному житті Г. Квітки-Основ’яненка, І.П.Котляревського, авторів Михайла Щепкіна та Карпа Соленина.

Класичний стиль української архітектури та новий стильовий напрям-ампір. Архітектурне мистецтво А.Меленського, П.Ярославського (корпус Київської духовної академії, церква-ротонда та Аскольдовій могилі та ін.). Українська скульптура майстрів М.Козловського, І.Матроса, Я.Ялимченка.

Т.Г.Шевченко – кращий представник укр.. малярства. Картини “Циганка – ворожка”, “Катерина”, “Селянська родина”. Провідний жанр творчості Т.Шевченка – портрет.

Становлення укр.. національної музики. Перші нотні збірки народних пісень – “Голоси українських пісень, виданих М.Максимовичем”, “Українських мелодій” М.Маркевича та ін.

Поширення українського національно-культурного руху з Лівобережжя на Правобережжя. Київ – центр антикріпосницького руху. Створення у Київському університеті таємної організації – Кирило-Мефодіївського товариства. Засновники і члени товариства М.Костомаров, П.Куліш, В.Білозерський, М.Гулак, Т.Шевченко. Вироблення ідеології українсько-слов’янського відродження. “Книга буття українського народу” М.Костомарова і М.Гулака. Національно-демократичний рух українських діячів культури у співдружності з російськими демократами в Петербурзі. Діяльність журналу “Основа”.

Виникнення народницької ідеології, переконати народників. Створити громаду. Київська “Громада” під керівництвом В.Антоновича. Діячі громад М.Зібер, М.Драгоманов, П.Житецький, П.Чубинський, М.Старицький, Т.Рильський та ін. Організація народницьких недільних шкіл з укр.. мовою навчання. Наукова робота в університетах – Київському, Харківському, Новоросійському (Одеса). Історичні праці: п’ятитомна “История Малоросии” М.Маркевича, дослідження М.Костомарова (“Богдан Хмельницький”, “Руїна”, “Мазепа та мазеповці”), П.Куліша (“Записки о Южной Руси”, “История Украины від найдавніших часів”). Дослідження з мовознавства. “Словарь малорусского или юго-восточного языка П.Білецького-Носенка, словник К.Шейковського “Опыт южнорусского словаря”.

Наукові дослідження української мови і літератури і фольклору Олександром Потебнею (праці “Мысль и язык”, “Язык и народность”). Філософські праці Сильвестра

Гогоцького, Памфіла Юркевича. Матеріалістичні погляди М.Максимовича, М.Гулака, Т.Шевченка, М.Драгоманова.

Ідеї романтизму в літературі . Творчість Т.Шевченка, Леоніда Глібова, Степана Руданського, Павла Чубинського (автор національного гімну “Ще не вмерла Україна”). Поет, прозаїк, історик, мовознавець, П.Куліш (роман “Чорна рада”, поезії).

Реалістичний напрямок в українській літературі. “Народні оповідання” Марко Вовчок. Представник західних земель Юрій Федькович.

Панування критичного реалізму в літературі 70-80років. Творчий шлях І. Нечуй-Левицького, Панаса Мирного. Видатний поет Іван Франко (збірки “З вершин і низин”, “Зів’яле листя”, “Мій Ізмарагд”).

Український театр. Аматорські театральні колективи (“Товариство кохаючих рідну мову”, “Артистичне товариство”). Відомі театральні твори “Назар Стодоля” Т.Шевченко опера “Запорожець За Дунаєм” Гулака Артемовського. Заборона різних сценічних вистав на малоруському нарiччi. Єлiським актом (1846р.). Дозвіл на ”малоросійські” п’єси у 1881р. Професійний театр у Єлiсаветградi, заснований М. Кропивницьким. Актори цього театру М.Садовський, П.Саксаганський, М.Заньковецька та ін.

Стиль еkleктизм в архiтектурi України. Поширення вiденського ренесансу. Найвiдомiшi архiтектурнi споруди: опернi театри в Одесi (архiтектори Ф.Фельнер i Г.Гельмер) та Львовi (архiтектор З.Горголевський).

Нацiональна реалiстична школа у скульптурi. Твори скульпторiв-монументалiстiв, пам’ятник Б.Хмельницькому у Києвi (скульптор М.Микешин).

Реалiзм в захiдноукраїнському малярствi, поєднання реалiзму з досягненнями європейських iмпресiонiстiв (А.Манастирський, О.Курллас, О.Новакiвський). утвердження реалiстичного напрямку на Схiднiй Україні. Товариство пересувних художнiх виставок. Художники-передвижники I.Кримський, I.Рєпiн. Українські пейзажисти В.Орловський, С.Василькiвський та iн. Створення українськими художниками мистецьких об’єднань – Київського товариства художнiх виставок, Товариство пiвденноросiйських художникiв в Одесi та iн. Граверне мистецтво I.Соколова, О.Сластiона.

Народна пiсенна творчiсть. Укладання збiрок з нотами (записи Т.Шевченка, М.Драгоманова, В.Антоновича). Використання народних мелодiй у творчостi М.Глiнки, М.Мусорського, П.Чайковського. поширення i популяризацiя української пiснi П.Сокальським (опери „Мазепи”, „Майська нiч”), М.Аркасом (опера „Катерина”). Дiяльнiсть хорiв та оркестрiв в м. Києвi, Харковi, Полтавi. Творчiсть Миколи Лисенка (опери „Наталка Полтавка”, „Рiздвяна нiч”, „Утоплена”, „Тарас Бульба”). Пiднесення музичної культури на захiдноукраїнських землях. Композитори Сидiр Воробкевич, Анатоль Вахнянин, Денис Сiчинський (автор опери „Роксолана”).

Модернiстський перiод українського нацiонального вiдродження. Швидко зростання i поширення рiзноманiтних культурних почитань: видання книг для народу, журналiв, газет; здiйснення театральних постановок; створення народних клубiв, музеiв, бiблiотек тощо).

Розвиток полiтичної думки на захiдноукраїнських землях. Iдейнi шукання молодiї iнтелiгенцiї I.Франка, М.Павлика,

О. Терлецького, М.Драгоманова. гальмування нацiональної культури москвофiлами. Створення Русько-української радикальної партiї, основна мета – соцiальне визволення народу та незалежнiсть України. Роль у полiтичному життi Галичини Української нацiонально-демократичної партiї.

Нацiонально-полiтичний рух на Схiднiй Україні. Пiдпiльнi гуртки в гiмназiях, громади в унiверситетах. Заснування студентами Харкова Револуцiйної української партiї та Української народної партiї.

Виникнення української преси – „Хлiбороб” В.Шемета, „Рада” у Києвi. Друкування українських книжок у нових видавництвах „Час”, „Ранок”, „Дзвiн” та iн. Культурно-освiтня дiяльнiсть товариства „Просвiта”.

Розвиток шкільництва на західноукраїнських землях. Відкриття у Львівському університеті кафедри історії України. Наукові дослідження пленами Наукового товариства ім. Шевченка А. Грушевським, А. Кримським, Б. Грінченком. осередок наукової праці – місячник „Киевская старина”. Наукові товариства у Києві, Харкові, Одесі. Видання „Літературно-наукового вісника”.

Утвердження модернізму в українській культурі. Гасла модернізму в літературі: творчість поета М. Вороного, діяльність групи галицьких письменників „Молода муза” (П. Карманський, В. Пачовський та ін.). видатна поетеса Леся Українка. Поети-лірики Олександр Олесь, Богдан Лепкий, А. Кримський. творчість прозаїків М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Винниченка, В. Стефаника. нова українська драматургія. Драми Л. Українки, В. Винниченка.

Ідеї модернізму в архітектурі (залізничні вокзали Львова, Харкова). Відродження українського стилю у творчості архітекторів В. Нагірного та І. Левинського, В. Кричевського.

Українська скульптура. Автор погруддя Т. Шевченка Т. Гаврилко, скульптурні портрети Франка, Стефаника виконані М. Парашуком.

Імпресіоністичний напрям у малярстві, його започаткування М. Башкирцевим. Твори художників реалістів Г. Дядченка, А. Куїмджі, Ф. Красицького, О. Мурашка. основоположник української графіки Г. Нарбут.

Пожвавлення в українському музичному житті. Народження нової професійної музики. Плеяда талановитих композиторів – С. Людкевич, М. Леонтович, Я. Степовий. активна діяльність Київського літературно-артистичного товариства, Музичного товариства ім. М. Лисенка у Львові та ін.

Занепад української культури з початком першої світової війни.

Основні поняття для засвоєння теми

Академізм – художня школа в мистецтві XIX – XX ст., спрямована на збереження і відтворення творчих здобутків своїх попередників.

Вертеп – вид мандрівного лялькового театру, що ставив п'єски, пов'язані з біблійним різдвяним сюжетом. „Вертеп” з грец.- печера, в якій народився Ісус.

Види мистецтва – конкретні форми існування та історії розвитку мистецтва: архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, живопис, скульптура, графіка, музика, хореографія, література, театр, кіно та ін.

Еклектизм – безпринципне, механічне поєднання різнорідних поглядів, теорій, напрямів, стилів.

Інтелігенція – соціальна група, що складається з осіб, професійно зайнятих розумовою працею (науковці, інженери, лікарі, митці тощо). Інтелігенція виникла внаслідок відокремлення розумової праці від фізичної.

Класицизм – художній світогляд, який моделює раціональний образ світу.

Ментальність – світосприйняття, яке формується на глибокому психічному рівні індивідуальної або колективної свідомості, сукупність психологічних, поведінкових настанов індивіда або соціальної групи.

Реалізм – художній світогляд, що відображає життя у формах самого життя.

Проблемні запитання та завдання

- Якою є світоглядна й антропологічна концепції українського романтизму?
- Який зв'язок існує між розповсюдженням ідеї романтизму і становленням українознавства?
- Що передбачає процес національно-культурного відродження?
- Поясніть, чому національно-культурне відродження зароджується в середовищі українського дворянства?
- Чим пояснити посилення русифікаторської політики царизму в другій половині XIX ст.?
- У чому полягає історичне значення діяльності українських громадських організацій?

- Визначте місце української культури кінця XIX ст у світовому процесі.
- Визначте основні тенденції культури кінця XIX ст

Семінар №9
Українське національне відродження
(кінець XVIII – початок XX ст.)

План

1. Суспільно-політичні та історичні умови розвитку української культури.
2. Роль інтелігенції в національно-культурному відродженні України першої половини XIX ст.
3. Місце Т.Г.Шевченка в українській та світовій культурах.
4. Українська культура другої половини XIX-поч. XX ст.

Теми для рефератів

1. Романтизм в українській літературі (кінецьXVIII-поч. XIX ст.).
2. Вклад І.Котляревського у відродження нової української національної культури.
3. Діяльність західноєвропейських митців по зображенню і розвитку національної культури (кінець XVIII-поч. XIX ст.).
4. Т.Шевченко – видатний майстер українського образотворчого мистецтва.
5. „Просвіти”Наддніпрянської України.
6. Культурно-просвітницька діяльність „Старої громади”.
7. Громадівський діяч М.П.Драгоманов.
8. Становлення і розвиток української драматургії та театру.

Тестові завдання

1. В якому році було остаточно ліквідовано Запорізьку Січ:
 - а) 1775 р.;
 - б) 1774 р.;
 - в) 1734 р..
2. Кого вважали "батьком" нової української літератури:
 - а) Т. Шевченка;
 - б) І. Котляревського;
 - в) Гулака-Артемівського.
3. "Енеїда" І. Котляревського була видана:
 - а) у 1798 р.;
 - б) у 1801 р.;
 - в) у 1805 р..
4. В якому році у Харкові виник перший театр з постійною трупкою:
 - а) 1790 р.;
 - б) 24 квітня 1792 р.;
 - в) 1798 р..
5. Найвідоміший гравер XVIIIст.:
 - а) О. Козачковський;
 - б) Г. Левицький;
 - в) О. Тарасевич.
6. Яка подія сталася в Харкові у 1805 році, що мала велике значення у розвитку культури:
 - а) відкриття Харківського університету;
 - б) відкриття Харківської науково-технічної академії;
 - в) Харківського музею ім. Т.Г. Шевченка.
7. Членом якої масонської організації, що діяла в Полтаві у 1718 р., був І. Котляревський:
 - а) "Любов до істини";
 - б) "Товариство об'єднаних слов'ян";
 - в) "Малоросійське таємне товариство".

8. Як називався один з найперших фольклорних збірників М. Церетєєва, виданий у 1819 році:
- "Досвід збирання старовинних малоросійських пісень";
 - "Козацькі літописи";
 - Ваш варіант відповіді.
9. У 1819 році відбулося:
- відкриття Києво-Могилянської академії;
 - перша постановка "Наталки Полтавки" у Полтаві;
 - було видання "Кобзаря" Т.Г. Шевченка.
10. Непересічне значення у розвитку освіти мало відкриття у 1820 році в Ніжині:
- академії українських наук;
 - музичної школи;
 - Гімназії вищих наук.
11. Хто був автором таких слів: " Навчати грамоті весь народ ... завдало би більше шкоди ніж користі":
- царський Міністр народної освіти адмірал Шишков;
 - Міністр закордонних справ Шептицький;
 - Ваш варіант відповіді.
12. Хто з українських письменників є автором творів "Енеїда", "Наталка Полтавка", "Москаль-чарівник":
- Є. Гребінка;
 - М. Костомаров;
 - І. Котляревський.
13. У якому році вийшла друком "Історія Русів":
- 1846 р.;
 - липень 1845 р.;
 - 1847 р.
14. Директором, режисером та актором Харківського театру в першій половині ХІХ ст. був:
- І. Котляревський;
 - Г. Квітка-Основ'яненко;
 - М. Коцюбинський.
15. Найпоширенішим народним інструментальним ансамблем того часу були трієсті музики:
- скрипка, бубон, цимбали;
 - кобза, сопілка, барабан;
 - балалайка, дудка, бубни.

Творчі завдання

1. Чому, на вашу думку, нова українська література починається переспівом класичного твору давньоримської літератури – „Енеїди” Вергілія? Певною підказкою можуть слугувати роздуми культуролога М.Поповича:

„По́за будь-яким сумнівом, „Енеїда” Котляревського належить до численних сміхових, „низьких” переспівів класичного Вергілієвого твору ... Вергілієва „Енеїда” – етногенетична легенда: там розповідається про звитяжні дії родоначальника римлян, засновника римського народу і римської держави ... Поема „Енеїда”, з якої починається нова українська література, немовби написана на берегах класичного твору римської літератури, як писалися на берегах священних текстів грубі „чернецькі жарти” ... На місце вимірної гекзаметрами класичної й класицистської цілісності прийшов все-таки не хаос – прийшла якась внутрішня цільність низового життя, просякнутого відчуттям свободи”.

2. Український культуролог Оксана Забужко у своїй роботі „Шевченків міф України” дає таку інтерпретацію поеми Тараса Шевченка „Гайдамаки”, яка дає змогу їй вийти на рівень прочитання архетипів національної долі. З нею в діалог вступає відомий український філософ і культуролог М.Попович. Яка позиція є для вас більш прийнятною? Чи може, на

вашу думку, розглядатися гальмівною в умовах повернення до національної традиції й національного визначення негативна, критична позиція щодо складників національної свідомості?

О. Забужко: „Тут, на наш погляд, і криється ключ до розуміння природи гайдамацького гріха: він не „злоначиний”, як „тваринний” гріх владчої „неситості”, а тільки „реактивний” щодо переможного зла; в його основі – сама по собі цілком шляхетна („свята”) спроба „виправити” світ, відновивши вже раз, було, порушену божисту рівновагу, усунути той „страшний суд”, який „ляхи в Україну несуть”... Проблема в тому, що в такому герці з інфернальним злом метод (убивство) непомітно, але неминуче підміняє собою ціль (визволення), - зло породжує зло, і початковий лицар-месник, увійшовши а порочне коло, парадоксальним чином впадає в той самий параліч волі, що й раб, який добровільно своєю волею поступився, - його вчинками керує інерція злоторення („не я вбиваю, а присяга”), котра, в кінцевому підсумку, й перероджує його на трагічного (бо мимовільного) упиря ...

Відтак „Гайдамаки” – це, строго кажучи, не так історична поема, як міф українського національного пекла, де головною темою виявляється поступовий розпад того, що М.М.Бахтін назвав би „родовим народним тілом”... У цьому розчленованому-роз’єднаному світв-тілі народу, де Танатос витісняє Ерос, де мужчини йдуть навприсядки серед жіночих трупів, а молодий кидає молоду увечері по вінчанню, ... вбивство отаманом своїх дітей виявляється не чим іншим, як символом безмайбутності „проклятого народу”, гвалтом („Махнув ножем – І дітей немає!”) обтинанням міжпоколінневого зв’язку, перспективи „виходу” у завтрашній день, тобто символом на свій спосіб зупиненого історичного часу”.

М.Попович: „Задум поеми – зобразити криваве повстання як протест з високими політичними та моральними мотивами, а не просту кримінальщину ... Романтичну легенду про те, як Гонта нібито зарізав власних дітей-католиків, Шевченко використав для того, щоб виконати головну свою мету: показати, що гайдамаки – то люди, як боролися за волю, за Україну, хоча варварською, дітовбивчою і братовбивчою залишається сама війна. Не кров радувала поета – слава Богу, що минуло. Втішала здатність до самопожертви в ім’я ідеалів”.

3. Яка модель світобачення і часу відроджується в цих проникливих рядках Лесі Українки? Як це характеризує відповідну культурну добу?

Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись, в рідну землю,
вкупі з водою там зростить вербицю, —
стане початком тоді мій кінець.

Будуть приходити люди,
вбогі й багаті, веселі й сумні,
радощі й тугу нестимуть мені,
їм промовляти душа моя буде.

Я обізвуся до них
шелестом тихим вербової гілки,
голосом ніжним тонкої сопілки
смутними росами з вітів моїх.

4. З двох текстів виберіть той, який є оригінальним текстом Василя Стефаника. Як словом передано екзистенційну тугу експресіоністичного світовідчуття?

а) “Я скинув мамину сорочку. Я виріс з неї і зі свого діточого світу.

Переді мною відкривалося складне доросле життя Я намагався упіймати його, однак воно упиралося. Мені було боляче, і я замикався у собі на довгі, довгі роки.

О, мої слова невимовлені, мій плач недоплаканий, мій сміх недосміяний. Лягли ви на мене, як навіки лягає важкий камінь на отчу могилу!”

б) “Я скинув мамину сорочку. Мій діточий світ і далеке покоління мужицьке лишилось за мною.

Передо мною стояв новий світ, новий і чорний.

Я ловився за його поли, а він згідно глядів на мене.

Як жебрак маленький.

Я зацікавився болю. І мовчав я довгі, довгі роки.

Мої слова невимовлені, мій плач неоплаканий, мій сміх недосміяний!

Лягли ви на мене, як лягає чорне каміння зломаного хреста на могилу в чужині!"

Література

1. Греченко В. Історія світового та української культури / В.Греченко. -К.: Либідь, 2002.- 342с.
2. Історія української культури/ За ред. І.Крип'якевича.-К.:Знання,2009.-321с.
3. Жаборюк А. Мистецтво живопису: графіки в Україні в першій половині і середині ХІХст. / А.Жабонюк.-К.:Омега, 2008.-234с.
4. Українська культура : історія і сучасність. - Львів, 1994

Тема III Культура новітнього часу

Основний зміст теми

Нові умови та форми функціонування культури в суспільстві. Вплив на культурне середовище ХХ ст. масової культури. Науково-технічний прогрес і мистецький поступ.

Основні стилістичні напрямки в літературі та мистецтві. Перший напрямок-модернізм або авангардизм.головна мета митців модернізму – інтенсивні пошуки нових художніх форм та способів естетичної самореалізації. Другий напрямок – розвиток реалістичних ідей.

Творчість геніального художника –модерніста Вінсент ван Гога та Е.Мунц – художника-експресіоніста. Яскрава течія модернізму- фовізм (А.Марке, Р.Дюфі, М.Вламінку та ін.). особливості творчості представництва течії кубізму Пабло Пікассо.

Всесвітньовідомий іспанський художник Сальвадор Далі як митець сюрреалізму.

Абстракціонізм – провідна художня течія модернізму (В.Кадінський, К.Малевич, П.Моендріан).

Феномен другої половини ХХ ст. – масова культура. Комерційний характер такої культури. Розвиток народної та елітної культури.

Кінець ХХ ст. – епоха постмодернізму. Трактатування постмодерністської течії у працях А.Тойнбі „Осягнення історії” та Ч.Дженкса „Мова постмодерністської архітектури”.

Найвизначніша течія постмодернізму – концептуалізм (художники Е.Булатор, І.Кабаков; письменники Д.Пригоров, Т.Кібіров).

Український ренесанс у 20-30-х роках ХХ ст.

Відродження науки. Зосередження наукових сил навколо Всеукраїнської академії Наук. Основні відділення системи ВУАН. Видатні вчені, члени Академії: Д.Багалій, Д.Яворницький, А.Кримський, В.Гнатюк та ін. Досягнення в галузі фізико-математичних і технічних наук. Наукова діяльність вченого-історика М.С.Грушевського, філософа В.Юринця. Основні риси концепції історії України в наукових працях М.Яворського. процес одержавлення науки, пов'язаний з тоталітаризацією суспільства.

Літературний процес в Україні. Демократичні традиції дожовтневої літератури та політична актуальність проблем пореволюційного періоду. Велика кількість літературних організацій („Гарт, „Плуг”, „Молодняк”, „Авангард”, „Нова генерація”, „Ланка” та ін.). Творчість діячів відродження М.Зерова, М.Ялового, М.Вороного, Г.Косинки та ін. Діяльність Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ), творчість її лідера Миколи Хвильового.

Українське сценічне мистецтво. Народження робітничих та селянських театрів.

Драматичний театр ім. Т.Шевченка. відомі корифеї сцени

П. Саксаганський, М.Садовський, О.Сердюк, Ю.Шумський. Створення у Києві режисером-новатором Л.Курбасом театру „Березіль”.

Розвиток музичного мистецтва. Творчість композиторів Г.Верьовки, Л.Ревуцького, С. Людкевича. українська музична етнографія. Концертна діяльність хорової капели „Думка”. Створення національних театрів опери та балету в Харкові, Києві, Одесі.

Становлення нового національного кіномистецтва. Фільми „Звенигора”, „Арсенал”, „Земля” кінорежисера О.Довженка.

Винищення української духовної еліти.

Перехід Сталіним до методів прямого насильства у побудові „соціалізму”. Военно-комуністичний наступ 30-х років. Основні його риси:

- крайня ідеологізація в усіх сферах життя суспільства;
- суворий контроль за діяльністю високоінтелектуальних осіб, діячів культури, мистецтва, науки;
- заборона різних релігійних течій, руйнування храмів, знищення УАПЦ;
- відкидання тих напрямків суспільної, філософської та історичної думки, що виходили за рамки ідеологічних догм;
- переслідування інакомислячих.

Доведення функцій культури до обслуговування політичних цілей ВКП(б)У. Масовий терор – невід’ємна ознака сталінського режиму. Три великі хвилі масових репресій на Україні. Культивування сталінським режимом неприязного ставлення до інтелігенції. Справа „Спілки визволення України” (СВУ).

Наступ репресій на наукових діячів. Розгром філософської і мовознавчої науки, розгром українського театру, школи образотворчого мистецтва. Жертви репресій: Лесь Курбас, Микола Куліш, Микола Зеров, Валер’ян Підмогильний, Павло Филипович, Володимир Крушильницький.

Культурне життя в Україні в роки німецько-радянської війни. Патріотичні почуття у творах П.Тичини, М.Рильського, В.Сосюри, М.Бажана, А.Малишка, О.Гончара та ін. поетів і письменників України.

Розвиток жанру плаката в образотворчому мистецтві. Твори О.Шовкуненка, К. Трохименка, М.Дерегуса.

Діяльність концертних бригад, створених на базі академічних театрів, театрів опери та балету. Відновлення роботи Одеської кіностудії в Ташкенті.

Творчість О.Довженка як військового кореспондента. Оповідання „Ніч перед боєм”, кіноповість „Україна в огні”.

Утиски тоталітарного режиму української культури в повоснні роки.

Нові кампанії ідеологічних „проробок” діячів культури і мистецтва, звинувачення їх в українському буржуазному націоналізмі, антирадянській діяльності. „Ждановщина”.

Публічне цькування (після пленуму Спілки письменників 1947 р.) і пряме звинувачення у „націоналізмі” М.Рильського, Ю.Яновського, І.Семченка, О.Довженка. переслідування В.Сосюри (вірш „Любіть Україну”), Д.Малишка, О.Білецького, О.Первомайського.

Період хрущовської відлиги в національній культурі українського народу.

Масова реабілітація жертв сталінських репресій, передусім інтелігенції. У 1956 р. поновлення в членстві Спілки письменників Наталі Забіли, Бориса Коваленка, Зінаїди Тулуб та ін. Посмертне поновлення Григорія Епіка, Валеріана Поліщука, Гната Хоткевича та ін.

Часткова дерусифікація університетів України (1955). Випуск журналів „Народна творчість та етнографія”, „Український сторичний журнал”.

Піднесення літературно-мистецького життя. Контакт з представниками української діаспори.

Шістдесятництво – нова хвиля в художній творчості, інтелектуальних процесах. Творчість В.Симоненка, М.Вінграновського, Л.Костенко, І.Драча, В.Стуса та ін.

Прихід до влади консерваторів партійної верхівки на чолі з Л.Брежневим і М.Суловим. Хвиля арештів діячів культури. Посилення тиску на українську культуру. „Маланчуківщина” (70-ті роки) – період чорних списків, особистої цензури, політичних доносів, ідеологічного диктату. Друга хвиля арештів. Арешт І.Світличного, В.Стуса, В.Чорновола, Л.Плюща та ін.

Необхідність радикальних перетворень (середина 70-х років). Ідеї „перебудови” Генерального секретаря ЦК КПРС М.Горбачова. перспектива зламу існуючого тоталітарного устрою.

Виступи інтелігенції проти уповільнення темпів перебудови, за зміну статусу української мови. Прийняття Закону УРСР „Про мови в Українській РСР”. Проголошення української мови державною мовою. „Державна програма розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року” схвалена постановою Ради Міністрів у 1991 р.

Прийняття Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України (1990 р.). Проголошення невід’ємного права української нації на самовизначення, самостійність, повноту і неподільність влади, уряду республіки в межах її території. Проголошення у розділі про культурний розвиток самостійності України у вирішенні питань науки, освіти, культурного та духовного розвитку української нації. 24 серпня 1991 р. – проголошено „Акт незалежності України”. Проведення загальнонародного референдуму на підтвердження Акта незалежності. СРСР припиняє своє існування (1991 р.). Вступ України в новий етап своєї історії. Схвалення Верховною Радою України „Основ законодавства про культуру”.

Оновлення в українській літературі та мистецтві. Роль публіцистики. Повернення творів В.Винниченка, М.Грушевського, М.Хвильового, В.Стуса та ін. Творчість І.Драча, П.Загребельного, Д.Павличка, Ю.Мушкетика. популярність серед читачів фантастичного жанру, детективного та любовно-авантюрного роману (письменники Н.Гавриленко, псевдонім Симона Вілар; Д.Ладиженський, псевдонім Генрі Лайон Олді; А.Валентинов, С.Дяченко).

Українське кіномистецтво. Відомі твори: „Сад Гетсиманський” за мотивами творів І.Багряного, „Пастка” за творами І.Франка, телесеріал „Роксолана”). Фільм – переможець кінофестивалю в Сан-Ремо „Ізгой” режисера В.Савельєва.

Розвиток театрального мистецтва. Діяльність театральних режисерів Р.Віктюка, Б.Жолдана, С.Донченка та ін. Позитивні сторони сучасного державного телебачення.

Популярна музика України. Відомі співаки: І.Білик, П.Зібров, Т.Повалій, Руслана, О.Пономарьов, Ані Лорак та ін. Відродження пісенної народної творчості.

Основні поняття для засвоєння теми

Абстракціонізм - художній світогляд, в якому декларується відмова від відображення фігуративів.

Абеурдизм - художній світогляд, який базується на екзи-стенціалістській ідеї безсенсовості людського буття.

Авангардизм - загальна назва напрямів новітньої культури з прагненням до новаторства не лише у сфері художньої мови, а передовсім у сфері прагматики (реалізація «Художньої антиповедінки»).

Бріколаж - нашарування несумісних у реальності подій,

Екзистенціалізм - філософський світогляд, який утверджує унікальність існування світу людської суб'єктивності.

Експресіонізм - художній світогляд, який відображає ситуацію безвихідності самотньої людини у ворожому їй світі.

Ентропія соціально-культурна - процес зниження, рівня ієрархічної впорядкованості, культурного комплексу будь-якого суспільства.

Концептуалізм - художній світогляд, з якому дійсність замінюється її вербалізованою концепцією.

Модернізм - загальна назва способів світобачення» які відображають стохастичну модель світу»

Неошфологізм - спосіб осмислення травмуючої дійсності на основі принципу антропоморфності міфологічного світосприймання в природі та суспільстві.

Симулякр - ключове поняття постмодерністської естетики, яке замінило художній образ; знак відсутності дійсності, правдоподібна подоба, симуляція, що не має за собою реальності.

Сюрреалізм - художній світогляд, який абсолютизує сферу підсвідомого.

Постмодернізм - сучасний етап культурного розвитку плюралістичною моделлю світу.

Холізм - філософія цілісності світу, людини та їх пізнання.

Хронотоп - єдність просторових і часових параметрів.

Проблемні запитання та завдання

- У чому виявляється глобалізм новітньої культури?
- Якими є взаємодії природничо-наукових і гуманітарних процесів у сучасній культурі?
- Порівняйте модель світу в новій і новітній культурах.
- Яким є художній дискурс новітньої культури?
- Які види мистецтва домінують в новітній культурі?
- Чому кінематограф став найвпливовішим мистецтвом ХХст.?
- Якою є людина в новітній культурі?
- З чим пов'язане виникнення абстракціонізму?
- Яким є світ і людина в сюрреалізмі?
- Чому новітня культура повертається до міфологічного бачення світу?
- Охарактеризуйте суперечності тоталітарних культур.
- Якими представлено взаємовідносини людини і світу експресіонізмі?
- Як змінюється образ людини в контексті постмодернізму?

Семинар №10

Культура новітнього часу

План

1. Модернізм – культурний феномен ХХ ст.
2. Тоталітаризм і культура.
3. Сучасна масова культура.
4. Течія постмодернізму в культурі межі ХХ-ХХІ ст.
5. Український культурний Ренесанс та його загибель.
6. Національне культуротворення на шляху від подолання тоталітаризму до незалежності (друга половина ХХ ст.).

Темі для рефератів

1. Масова культура і суспільна свідомість у II пол.ХХ ст.
2. П.Пікасо- феномен мистецтва ХХ ст.
3. Е.Ллойд-Уебер і розвиток рок-опери.
4. Соціалістичний реалізм як явище культури тоталітарного суспільства.
5. Основні тенденції розвитку моди ХХ ст.
6. Цілісність українського культурного простору. Культура діаспори.

Тестові завдання

1. Особистість постіндустріального суспільства — герой:
 - а) екзистенціалізму;
 - б) експресіонізму;
- в) модернізму;
 - г) постмодернізму;
 - д) абсурдизму.
2. Альтернативність, плюралізм, прийняття суперечностей — художня парадигма:
 - а) модерну;
 - б) авангарду;
 - в) модернізму;
 - г) постмодернізму;
 - е) постімпресіонізму.

3. Концепція "людини-ситуації" притаманна культурі:
- XVIII ст.;
 - XVII ст.;
 - XVIII ст.;
 - XIX ст.;
 - XX ст.
4. У словах "Насправді ніякої дійсності не існує. Існує лише безмежна кількість наших версій про неї, кожна з яких є хибною, а всі вони разом — взаємосуперечливими" - сформульовано концепцію:
- експресіонізму;
 - футуризму;
 - абстракціонізму;
 - абсурдизму;
 - постмодерну.
5. Ідея абсурдності життя є провідною концепцією:
- експресіонізму;
 - абстракціонізму;
 - екзистенціалізму;
 - сюрреалізму;
 - концептуалізму.
6. Синергетична картина світу моделюється:
- романтизмом;
 - реалізмом;
 - модерном;
 - модернізмом;
 - постмодернізмом.
7. Розгублена людина в таємничому непізнанному світі — філософська концепція:
- експресіонізму;
 - сюрреалізму;
 - постмодернізму;
 - абсурдизму;
 - абстракціонізму.
8. Особистість суспільства масового споживання — герой:
- сюрреалізму;
 - поп-арту;
 - концептуалізму;
 - соц-арту;
 - абстракціонізму.
9. Доба Новітнього часу позначена домінуванням мистецтв:
- просторових;
 - часових;
 - синтетичних;
 - просторових і часових;
 - візуальних.
10. Відчуження людини у ворожому їй світі — філософська концепція:
- експресіонізму;
 - сюрреалізму;
 - абстракціонізму;
 - концептуалізму;
 - поп-арту.
11. Слова шекспірівської Гертруди на адресу Гамлета: "Ти повернув очі зіницями усередину" — стали світоглядним принципом мистецтва доби:
- давньої;

- б) середньовічної;
- в) ренесансної;
- г) нової;
- д) новітньої.

12. Схоластична картина світу притаманна:

- а) романтизму;
- б) реалізму;
- в) модерну;
- г) модернізму;
- д) постмодернізму.

13. Ситуацію втечі особистості від банальної та ілюзорної дійсності характеризує філософська програма стилю:

- а) сюрреалізм;
- б) абсурдизм;
- в) абстракціонізм;
- г) поп-арт;
- д) соц-арт.

14. Монолог: "Я і глядач, і автор, і кожний актор. Я і жінка, і чоловік її, і дитина. І перше кохання, й останнє кохання. І випадковий перехожий у натовпі" — міг виголосити герой доби:

- а) античної;
- б) середньовічної;
- в) ренесансної;
- г) нової;
- д) новітньої.

15. Українська культура ХХст. утверджує перемогу:

- а) антропоцентризму;
- б) антропокосмізму;
- в) антропоморфізму;
- г) космоцентризму;
- д) космоморфізму.